Oslo
Byantikvaren

Oslo Handelsgymnasium

Fredningsdokumentasjon

Parkveien 65

Gnr.211 Bnr.212, Oslo kommune

Utarbeidet av Tove Solbakken
Byantikvaren i Oslo 2024

Innhold

Kart over fredningsområdet 4
Bakgrunn og historie 5
Oslo Handelsgymnasium – en institusjon 6
Bervens løkke 8
Arkitektkonkurransen 9
Arkitektene 10
Oslo Handelsgymnasiums bygning 13
Tegningsmateriale 19
Møbler og detaljering 27
Uteområdet 33
Oslo Handelsgymnasium under krigen 35
Okkupasjonsmaktens stridsanlegg og tyske ”clustere” i Oslo 38
Bunkeren på Oslo Handelsgymnasium 39
Beskrivelse av bygningen - omfang av fredningen 41
Eksteriør - fasader mot skolegården 44
Fasade mot Parkveien og Cort Adelers gate 46
Fasade mot Solligata 48
Tilbygg 1962 - mot Solligata 49
Ny gymnastikksal 1974 51
Uteområdet 53
Hovedbygningens interiør 58
Vestibylen 58
Aulaen 59
Orgelet 64
Sigurd Winges utsmykning 66
Frokostrommet og kantinen 69
Trapperom øst 71
Trapperom nordvest 73
Klasserom 74
Auditoriet 75
Gymsalen 78
Rektors kontor 80
Lærerværelset 83
Hyggerommet 85
Bunkerens interiør 86

Beskrivelse plan 1 - rom 1, 2, 3, 4 og 5 87
Kilder: 99

Forsidefoto: Riksantikvaren
Alle foto uten kreditering er tatt av Byantikvaren i Oslo
Alt tegningsmateriale der ikke annet er oppgitt er hentet fra Blakstad & Munthe-Kaas-samlingen i Oslo kommune.

Kart over fredningsområdet

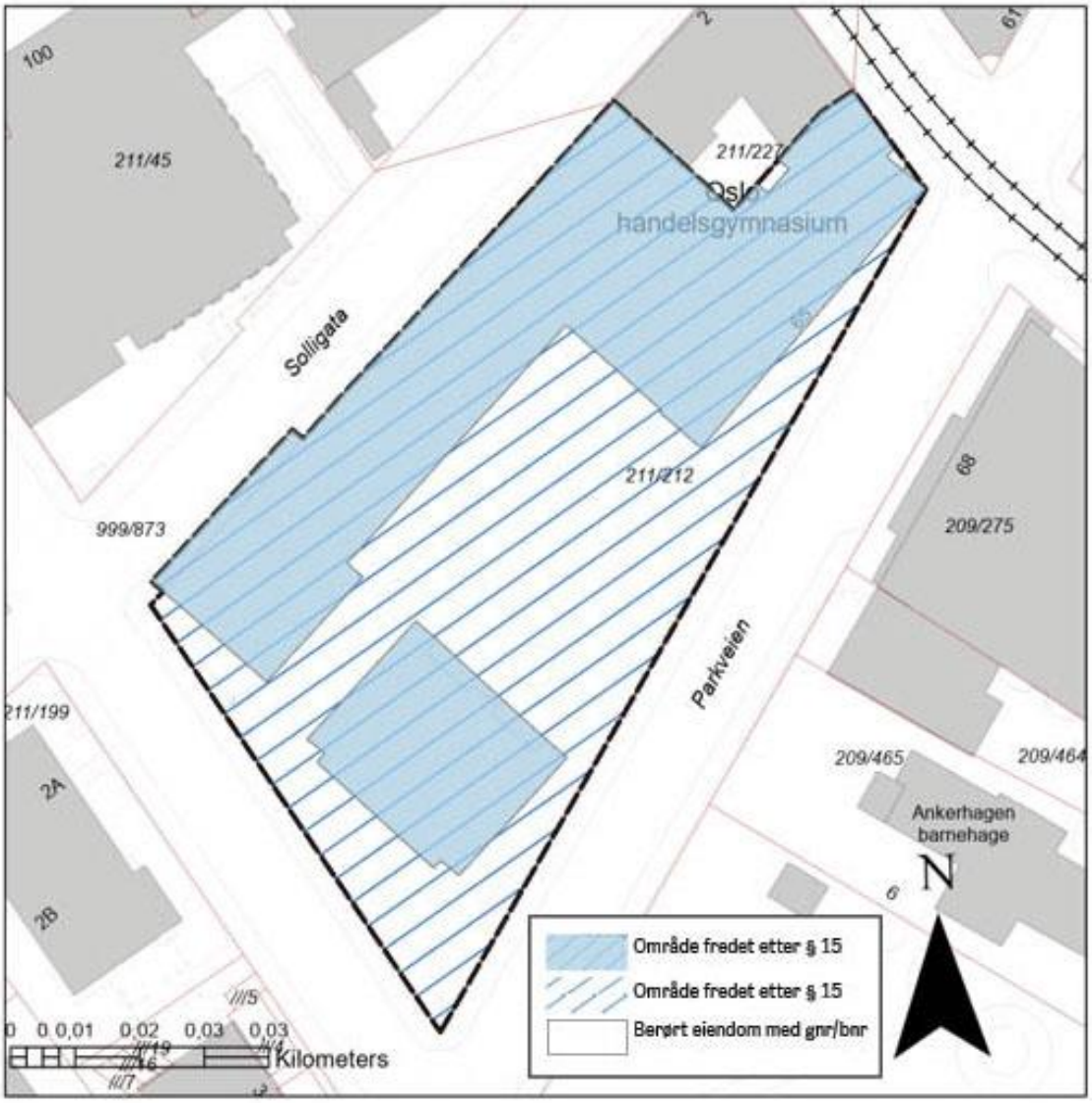

Bakgrunn og historie

Oslo Handelsgymnasium på 1951. (Widerøe, Helge Skappel/Oslo Byarkiv)

Oslo Handelsgymnasium, Parkveien 65, er tegnet av arkitektene Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas. De vant både 1. og 2.premie i arkitektkonkurransen som var utlyst. Grunnsteinen ble lagt ned på Handelsgymnasiastenes dag 5.september 1939, av Oslos ordfører Trygve Nilsen. Planen var å ta skolen i bruk i 1940, og da tyskerne okkuperte Norge 9.april var skolen ¾ ferdig. Den tyske vernemakten beslagla imidlertid bygget like etter, og holdt til der til krigens slutt. De bygget også en bunker under skolegården. Først i 1946 kunne Oslo Handelsgymnasium endelig flytte inn i sin nye bygning, etter omfattende reparasjoner og
restaurering.

I 2024 er Oslo Handelsgymnasium en av få eldre videregående skoler i Oslo som fortsatt er i drift i sin opprinnelige bygning, med sin opprinnelige skoledrift og lange tradisjoner. Oslo Katedralskole og Hartvig Nissens skole er to andre, samt Elvebakken, men denne var opprinnelig en yrkesskole. Foss videregående skole er gammel, men var opprinnelig folkeskole. En etter en har Oslos eldre gymnas blitt lagt ned, flyttet eller blitt omstrukturert. Borte er Fagerborg, Berg, Nordstrand, Vestheim, Aars og Voss, Frogner, Grefsen og flere andre. Oslo Handelsgymnasium forteller viktig skolehistorie, ikke bare bygningsmessig, men også hva gjelder skolens innhold.

Oslo Handelsgymnasium – en institusjon

Oslo Handelsgymnasiums første bygning i Munchs gate 4. (Ukjent/Oslo Museum)

Da Oslo Handelsgymnasium åpnet sine dører for undervisning 19.august 1875, lå det mange tiårs arbeid og planlegging bak. Allerede i 1830 ble det opprettet egne handelsklasser ved Christiania Borgerskole. I årene deretter så man stadig sterkere viktigheten av et eget «Handelsinstitut» i byen, der unge menn (og etter hvert kvinner) kunne utdannes innen økonomi, handel og forretningsdrift. Samfunnet var i endring. Industrialiseringen var i gang, et stadig voksende borgerskap tok sin plass, det krevdes ny kunnskap på mange områder, kunnskap som måtte settes i system. Mange av byens innflytelsesrike menn jobbet iherdig for opprettelsen av skolen.

Det nye Oslo Handelsgymnasium startet med 39 elever i leide lokaler i Rosenkrantz gate 7, men vokste snart. 1. september 1885 kunne skolen innvie sin egen bygning i Munchs gate 4. Den var tegnet av arkitekt Henrik Nissen og hadde ti klasseværelser, kontorer, laboratorium for kjemiundervisning, auditorium og leilighet for direktøren. Bygningen var påkostet, med dyre materialer både i fasaden og innvendig. Skolen ble populær, med et godt elevmiljø. På Oslo Handelsgymnasium i Munchs gate 4 begynte også tradisjonen med blåruss. Avgangskullet 1916, med russeformann Sverre Andresen i spissen, ville skille seg fra rødrussen og skaffet seg blå luer, og som vi vet er det i dag blåruss over hele landet.

Det sosiale livet har mye å si for en skole. På OHG har det alltid vært mange aktiviteter som har knyttet elevene sammen, og samtidig styrket skolens identitet. Gymnasiesamfunnet Mercur har arrangert foredrag, diskusjoner og fester. Videre må nevnes skoleavisen «Kremmer'n», skoleradioen «Dolly» og idrettslaget, som har stått for mange gode prestasjoner, helt fram til vår egen tid. Vi kommer heller ikke utenom «Den merkantile klubb», klubben for tidligere elever ved skolen, som ble stiftet allerede i 1894.

Etter 1. verdenskrigs slutt så Oslo Handelsgymnasium framover. I 1920 var det et generasjonsskifte i skolens ledelse og fagkretsen ble fornyet, tilpasset et mer moderne samfunn. Det ble bl.a. undervist i handelslære, rettslære, statsøkonomi, handelsregning, bokholderi, handelskorrespondanse og forsikringsvesen. Skolen hadde på dette tidspunktet 21 klasser, og det var klart at bygningen i Munchs gate var blitt for liten. Man måtte leie rom til syv klasser i den tidligere Gjertsens skole på St. Olavs plass og arbeidet med å finne en egnet tomt til et nytt skolebygg begynte. Samtidig ønsket man å gjøre skolen 3-årig, til da hadde elevene kun gått to år.

Øverst: Klassebilde fra 1878 (Ukjent/Oslo Museum)
Nederst: Ettårig kurs for kvinner 1904 (Gustav Borgen/Oslo Museum)

Bervens løkke

Bervens løkke ca.1904 (Anders Beer Wilse/Oslo Museum)

Å finne ny skoletomt var ikke enkelt. Etter at et forsøk på å legge skolen til Hammersborg strandet, besluttet Oslo formannsskap 7.oktober 1925 å anbefale innkjøp av den såkalte «Bervens løkke» for kr. 400 000. Da hadde byggekomiteen, som bl.a. besto av skolens styre, allerede gjennom mange år gjort en intens innsats for nybygget, og generøse donasjoner var gitt av mange venner av skolen. Bervens løkke ble kalt *«Den sjeldent smukke eiendom»* av avisen Morgenposten. Det var ingen tvil om at løkkebygningen og tomten hadde stor kulturhistorisk verdi, og diskusjonen gikk om det hele burde fredes, men slik skulle det ikke gå. Den dårlige økonomiske situasjonen i landet stoppet imidlertid de umiddelbare byggeplanene for skolen. Samtidig fortsatte søkningen av elever å øke for hvert år. Det hastet med å få nytt skolebygg. I 1939 kunne man endelig starte. Uthusene på Bervens løkke ble revet og tomten klargjort. Mens byggeprosessen pågikk, ble hovedhuset brukt som kontorer en stund, før det også forsvant.

Løkkebygningen ligger omkranset av hageanlegget til høyre for Solligaten på dette kartet fra 1902.

Arkitektkonkurransen

Det var ikke bare tomtespørsmålet som opptok byggekomiteen. Hvem skulle stå for utformingen av den nye skolebygningen? Byarkitekten tegnet et forslag, men det falt ikke helt i smak. Dermed ble det våren 1936 utlyst en offentlig arkitektkonkurranse *«om ny bygning for Oslo Handelsgymnasium på «Bervens løkke» - Cort Adelers gate 7 – Observatoriegaten 2, Oslo»*. Ved innleveringsfristens slutt i september hadde det kommet inn 29 forslag. Juryen, som besto av byarkitekt Harald Aars, direktør G. Holtsmark, torvdirektør Sverre Gann (oppnevnt av Oslo Handelsgymnasiums styre), arkitekt Georg Eliassen, og arkitekt Eyvind Moestue (oppnevnt av Norske Arkitekters landsforbund), hadde en del generelle bemerkninger: *«En av vanskelighetene ved å bygge et anlegg av en så vidt monumental karakter som et Handelsgymnasium på denne tomt ligger i at en del av kvartalet allerede er bebygget. De skjemmende branngavler ved den store leiegård i kvartalets nordre hjørne må på en eller annen måte søkes dekket. Dette legger et ganske sterkt bånd på de konkurrerendes disposisjoner.»* Og videre: *«For å få mest mulig sol og lys inn i klasseværelsene som jo vesentlig benyttes om formiddagen, faller det naturlig å åpne bebyggelsen så meget som mulig mot syd og øst. Derfor er klasseværelser med vinduer utelukkende mot Solligt. en uantagelig løsning»*.

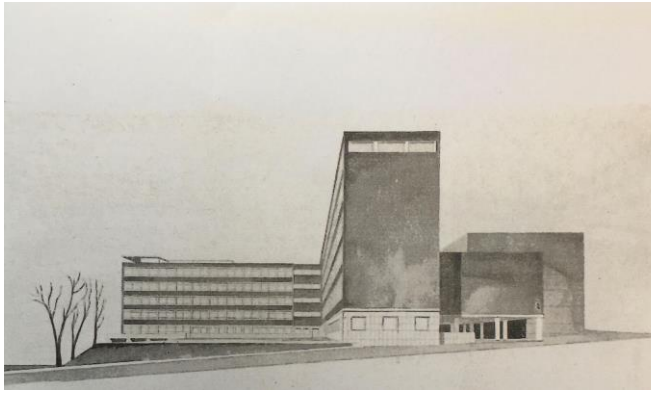

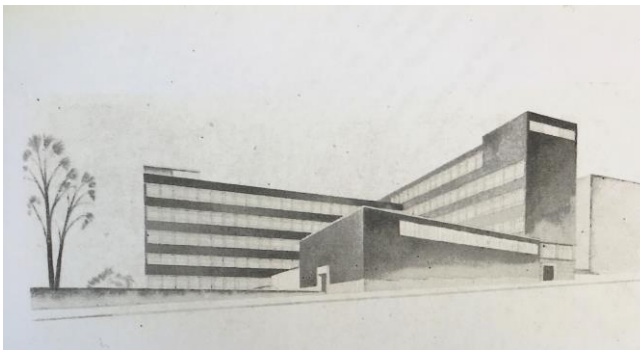

Blakstad & Munthe-Kaas' to vinnerutkast til arkitektkonkurransen.
Øverst: «Del Credere»
Nederst «OHG»
(Faksimile Byggekunst)

Juryen la i vurderingen av de innsendte forslagene vekt på en god planløsning – de ønsket romfordelingen logisk gruppert; klasserom i samme fløy, administrasjon i samme fløy, i tillegg til spesialrom, gymsal og forsamlingssal. Alle skulle ha god forbindelse med hverandre, og med vestibylen og trapperommet, en tankegang som var helt i tiden hos funksjonalismens arkitekter. Det var ikke ønskelig med for mange selvstendige bygningsdeler, da dette ga *«trange vinklede mellemrum og urolige grupperinger (...) det gir et dyrere anlegg med kostbarere vedlikehold»*. Det ble derfor understreket at bygningens indre kommunikasjon måtte være lett og oversiktlig.

De kjente arkitektene Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas, som drev kontor sammen i Stortingsgaten, vant både 1. og 2. premie i arkitektkonkurransen. Om 1. premieforslaget skrev juryen blant annet: *«Forslaget henter sin styrke i den konsekvens hvormed eksteriørene over alt slutter sig tett op til planene»*. Igjen lå funksjonalismens tankegang til grunn. Etter seieren dro arkitektene på studiereise til utlandet sammen med Thor Kielland, direktør på Kunstindustrimuseet. I samråd med ham ble de endelige planene for skolen utformet. Når man ser tegningsmaterialet som ble sendt inn til arkitektkonkurransen, forstår man at det ble gjort en del endringer innen bygningen ble oppført. Planløsningen, L-formen, ble beholdt, mens fløyen mot øst fikk et mindre mastodontisk preg. 2.premieforslagets plan om en foredragssal mot sørøst med 450 plasser ble også sløyfet. Opprinnelig var det planlagt 20 klasserom, etter omarbeidelsen ble det hele 30, i tillegg til mange spesialrom bl.a. skrivemaskinrom, kjemilaboratorium, auditorium for filmvisning, kontormaskinrom og bibliotek. Arkitektene så en stund for seg to separate bygg – et for klasserom og et for administrasjonen, men ved å binde disse sammen fikk man en sårt tiltrengt festsal, noe skolen hadde savnet i alle år.

Arkitektene

Gudolf Blakstad (til venstre) og Herman Munthe-Kaas. (Foto: Wikipedia Commons)

Blakstad og Munthe-Kaas er et av norsk arkitekturhistories viktigste tospann. *«Deres mange offentlige bygg står som eksempler på det beste innen norsk arkitektur på 1900-tallet»* ifølge Norsk biografisk leksikon. Gudolf Blakstad (1893-1985) vokste opp i Skien og Fredrikstad. Etter artium begynte han på arkitektlinjen på NTH, hvor han tok eksamen i 1916. Herman Munthe-Kaas (1890-1977) var fra Kristiania og tok eksamen ved Kristiania tekniske skole i 1910 og deretter ved Statens Håndverks- og kunstindustriskole i 1912. De to møttes i 1916, da de begge var assistenter i ca. to år hos Arnstein Arneberg. Sammen med Magnus Poulsson hadde Arneberg vært Blakstads forbilde under studietiden, men påvirket av Munthe-Kaas beveget han seg mer i nyklassisistisk retning. Munthe-Kaas på sin side hadde gjennom studiene, og også påvirket av Arneberg, lært å bli materialbevisst, og han hadde

Haugesund rådhus, et av Blakstad & Munthe-Kaas' hovedverk. (Foto: Wikipedia Commons)

kommet i kontakt med en norsk arkitektelite som hevdet at moderne arkitektur burde ha en individuell utforming, samtidig som den skulle støtte seg til nasjonale og regionale tradisjoner. Sammen ble Blakstad og Munthe-Kaas i tiden hos Arneberg to lederskikkelser i det unge og på sikt så betydningsfulle arkitektmiljøet i hovedstaden.

Herman Munthe-Kaas sluttet hos Arneberg sommeren 1918 for å begynne på Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Der ble han påvirket av den svenske arkitekturens dreining mot en mer abstrakt og moderne nyklassisisme. Tiden som assistent hos datidens ledende, nordiske arkitekt Gunnar Asplund satte spor. Munthe-Kaas var også noen måneder i København vinteren 1919-20. I mellomtiden drev Gudolf Blakstad arkitektpraksis sammen med Jens Dunker, fra 1918-22. Hos Arneberg hadde Blakstad tegnet mange rikmannsvillaer, men sammen med Dunker fikk han sitt gjennombrudd da de vant konkurransen om «Det nye teater» i 1919, en helt annen type bygning.

I 1922 etablerte Blakstad og Munthe-Kaas sitt felles arkitektkontor. Da hadde de nettopp kommet tilbake fra ni måneders studietur til Italia, og samme år vant de konkurransen om Haugesund rådhus, et nyklassisistisk hovedverk i Norge. De to foretok også mange studiereiser, bl.a. til Rotterdam, Amsterdam, Paris, Zürich, Berlin og Frankfurt. Den modernistiske arkitekturen de fikk se her, påvirket dem til å tegne moderne bygg også her hjemme. Kunstnernes Hus er et av deres hovedverk, utformet i brytningen mellom nyklassisisme og funksjonalisme. I Odd Fellow-bygningen, bl.a. med Saga kino, Roald Amundsens gate 4, med Klingenberg kino og i Oslo Handelsgymnasium, rendyrket de to funksjonalismen. Etter krigen gikk Blakstad og Munthe-Kaas bort fra den internasjonale modernismen, og tegnet bl.a. Bodø domkirke og Bodø rådhus, som er mer dempede og historiserende i sitt uttrykk. Munthe-Kaas forklarte at det nordlige klimaet var årsak til at de *«så fort ga slipp på den formelle funksjonalismen»* og i stedet gikk inn for en søken etter *«naturlige bygningsformer»*.

Blakstad og Munthe-Kaas hadde gjennom sine mange store oppdrag tidligere, vist at de ville kunne beherske den kompleksiteten som ligger i en skoleprosjekt. De hadde tegnet to store kinoer, noe som de begge uttalte var det mest kompliserte oppdraget en arkitekt kunne ta på seg. I kinoen, som bygningsmessig på 1930-tallet fortsatt var ganske ny, måtte avansert teknikk og funksjonell estetikk gå hånd i hånd. Både funksjon, komfort og farger måtte stemme, og det var ikke mulig å teste underveis. Etter å ha vist hvor godt de behersket
det kunststykket å la moderne funksjoner sømløst smelte sammen med lekker arkitektur og detaljering i både Saga og Klingenberg kino, var det ingen overraskelse at Blakstad og Munthe-Kaas gjorde det samme på Oslo Handelsgymnasium. En moderne skole, der elevene likte seg. Et staselig bygg, uten at det ble prangende. Praktisk, for alle som skulle lære å arbeide systematisk. Gode materialer og kunstnerisk utsmykning. Det omfattende tegningsmaterialet som er bevart etter Blakstad og Munthe-Kaas viser med hvilken grundighet de gikk inn i arbeidet med Oslo Handelsgymnasiums nye bygg, og hvor godt de forsto oppdraget.

Kunstnernes hus (øverst) og Klingenberg kino (under) begge svært viktige i Blakstad & Munthe-Kaas produksjon.

(Foto: Wikipedia Commons, Riksantikvaren)

Oslo Handelsgymnasiums bygning

Modell av skolebygningen og uteområdet slik det var planlagt at de skulle se ut (Foto: Riksantikvaren)

Tomten var klar, arkitektkonkurransen avgjort - nå kunne det nye Oslo Handelsgymnasium endeligreises! I løpet av 1938 var arkitektene ferdig med de endelige tegningene og 5.september 1939 ble grunnsteinen til den nye skolen lagt ned. Elevene marsjerte i samlet flokk fra Munchs gate 4 til Parkveien med musikk i spissen for å bivåne den store begivenheten. Kranselaget ble holdt 19.1.1940 og man så fram til å ta skolen i bruk høsten samme år, men slik skulle det som kjent ikke gå. Krigen kom, tyskerne flyttet inn i bygningen, og først i slutten av desember 1945 ble den frigitt. 5. september året etter kunne skolen åpne for undervisning, men restaureringsarbeidet og reparasjonene var langt fra klare. Bygget dugde imidlertid til undervisning. Først 8. mai 1947 kunne Oslo Handelsgymnasium offisielt innvie sin nye bygning. Da hadde det gått nesten tjue år siden tomten ble innkjøpt, og enda lenger siden planleggingen hadde startet.

Tegning av skrinet som ble brukt ved grunnsteinsnedleggelsen.

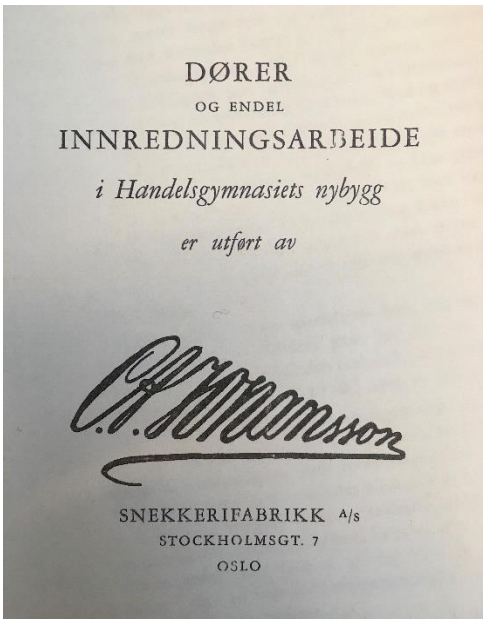

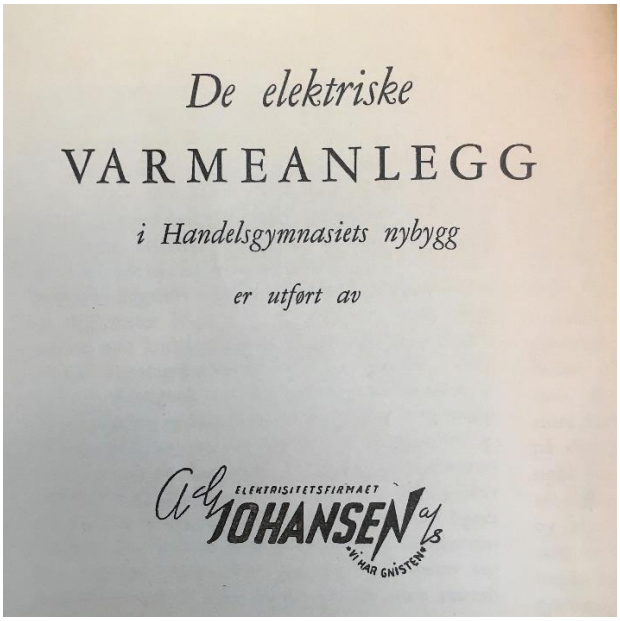

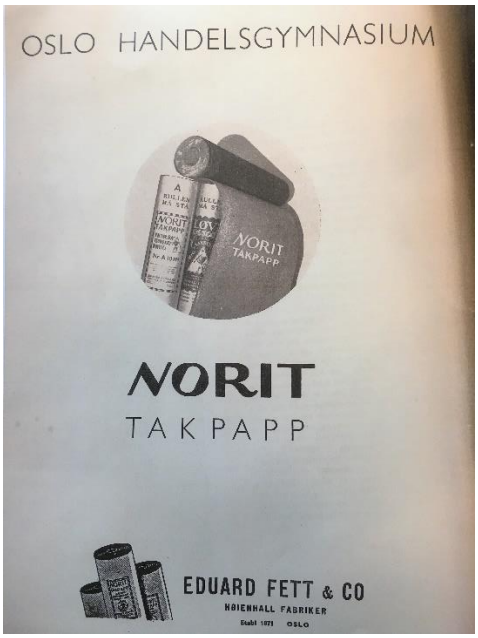

Faksimiler fra Byggekunst 1947 som viser ulike leverandører til det nye skolebygget.

Det var ingen liten begivenhet at det nye handelsgymnaset endelig sto klart. Etter åpningen i 1947 ble skolen presentert på forsiden av Byggekunst, Norske Arkitekters Landsforbunds tidsskrift. Inne i bladet fikk bygningen åtte sider, og flere bedrifter annonserte at de hadde levert materialer og innredning. Skolebygningen var et prestisje-tungt og viktig prosjekt, som det var knyttet stor spenning og oppmerksomhet til. Den kjente arkitekten Georg Eliassen skrev i innledningen til artikkelen i Byggekunst: *«Det ferdige anlegg har fullt ut innfridd de forhåpninger man hadde stilt»*.

Da skolen sto ferdig restaurert etter 2.verdenskrig, tok fotograf Teigen en del bilder av interiørene. Her ser vi aulaen. (Foto: Teigen/Oslo Museum)

Aulaen før Sigurd Winges frise kom på plass og frokostsalen. (Foto: Teigen/Oslo Museum)

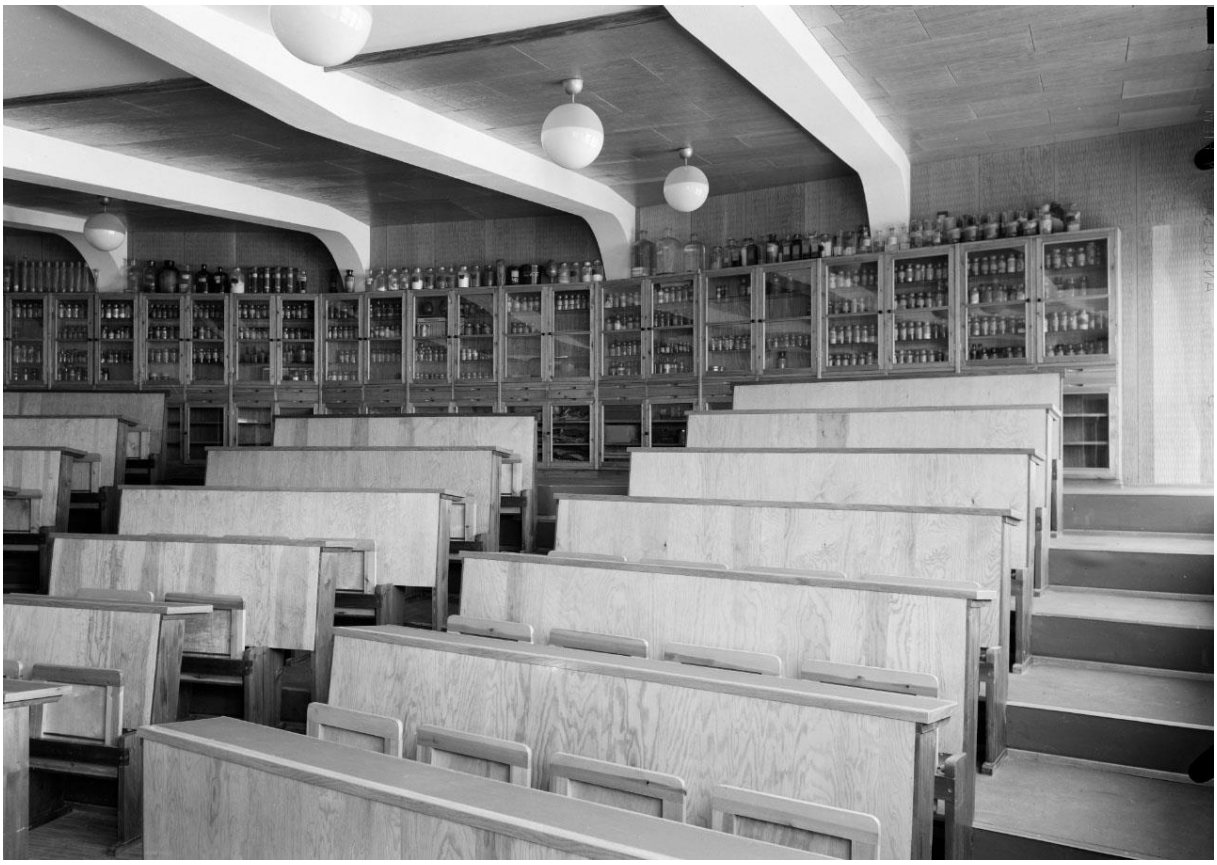

Auditorium for naturfag og et vanlig klasserom. (Foto: Teigen/Oslo Museum)

Tegningsmateriale

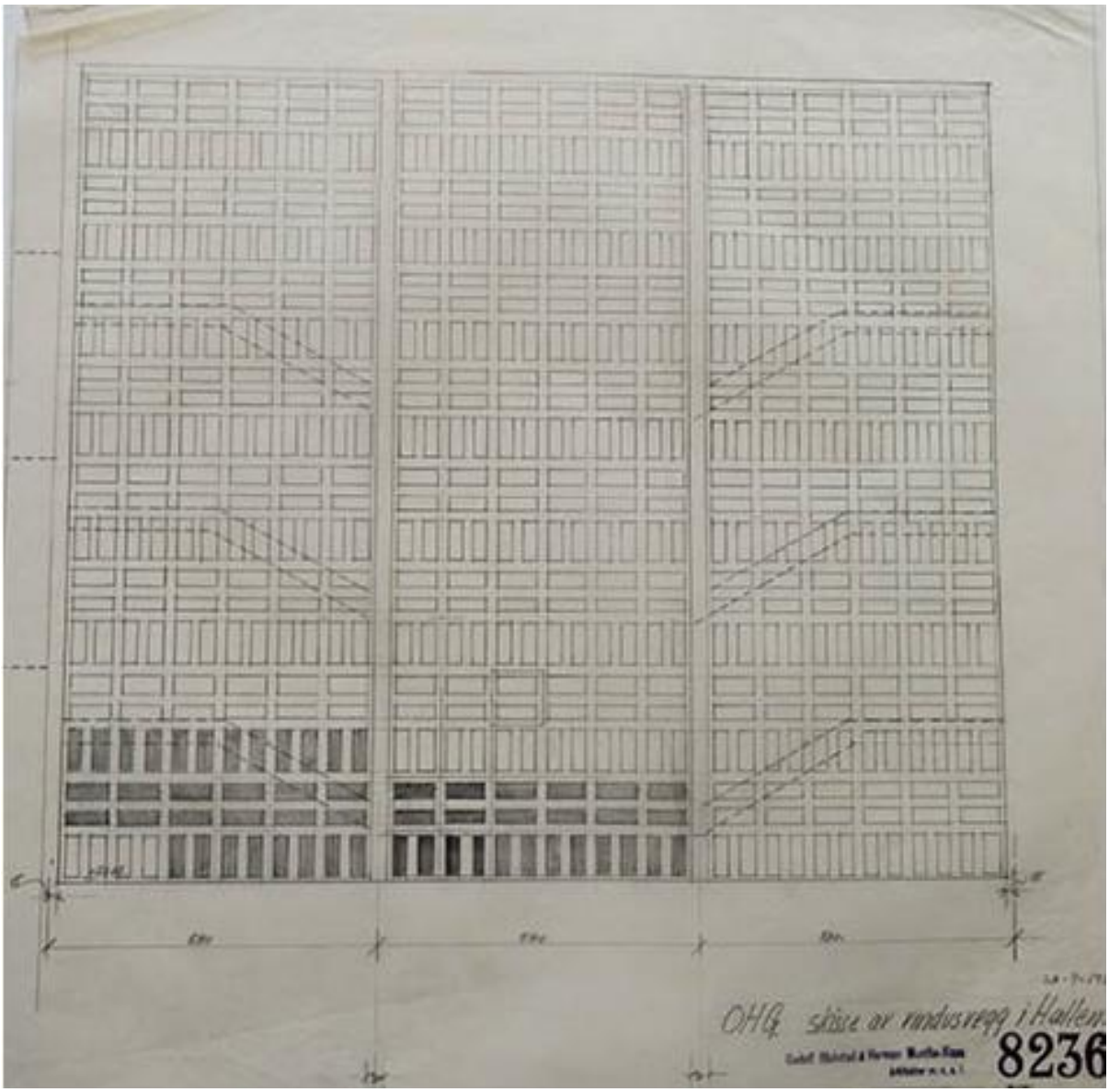

Det finnes mange mapper med tegningsmateriale fra Oslo Handelsgym fra Blakstad/Munthe-Kaas' arkitektkontor. Disse er nå i Oslo kommunes eie og inneholder i tillegg til offisielle tegninger mange skisser og arbeidstegninger som viser hvordan arkitektene prøvde seg fram og lekte seg med mønstre og former i ulike deler av arkitekturen. De viser også hvordan arkitektene planla bygningen ned til minste detalj, som for eksempel møbler, dørhåndtak og telefonkiosker. Dette er særlig interessant ettersom ikke alt ble gjennomført som følge av den tyske okkupasjonen. Så vidt Byantikvaren kjenner til er ikke disse tegningene vist tidligere, så vi velger å bruke litt plass på dem her i dokumentasjonen.

Over: Skisse av det store panoramavinduet i aulaen, datert 28.9.1938.

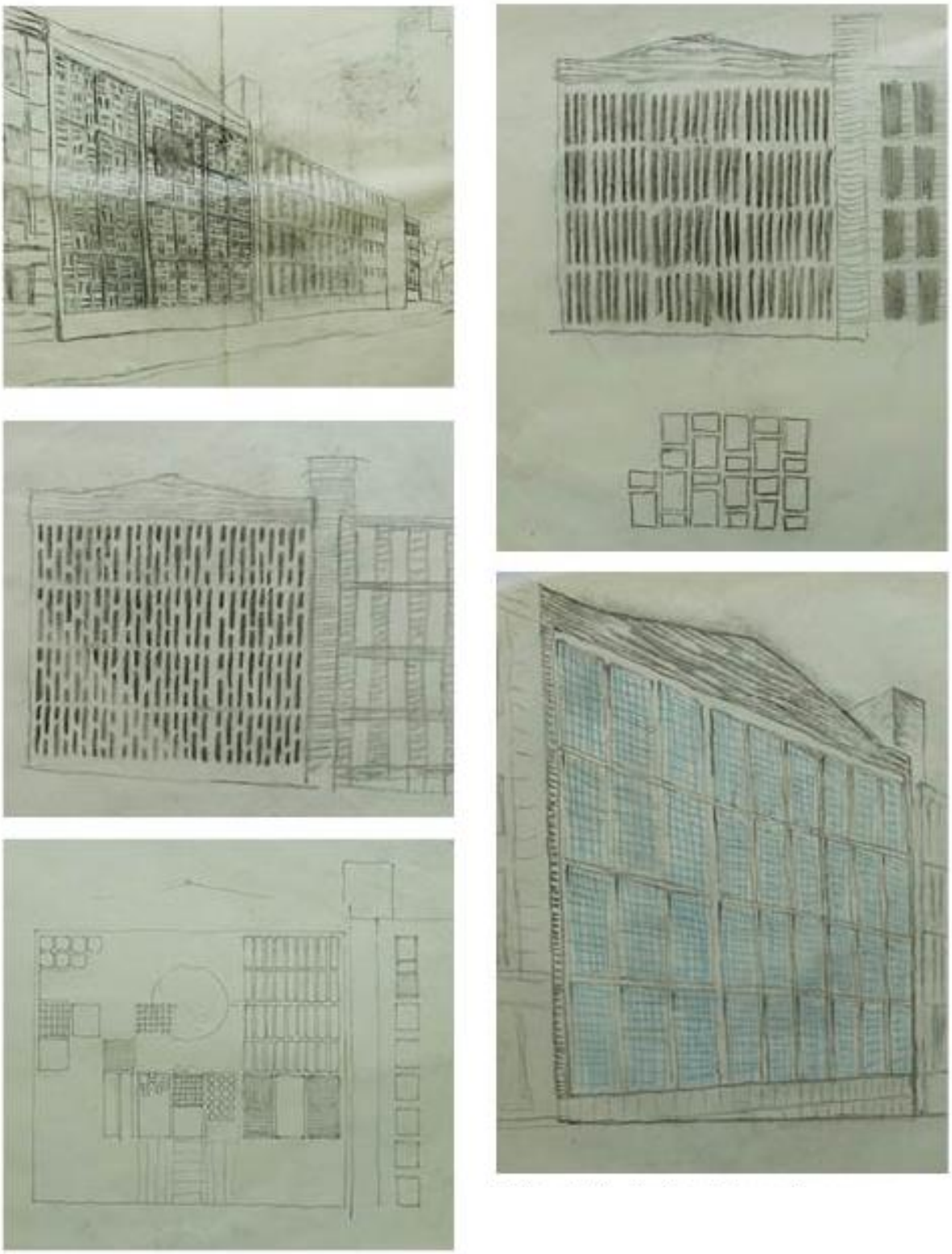

Blakstad & Munthe-Kaas' skisser til panoramavinduet i aulaen. Fasade mot Solligata.

En av Blakstad og Munthe-Kaas' mange tegninger fra aulaen. Denne har påskriften "O.H.G. Hallen, foreløpig skisse februar 1940".

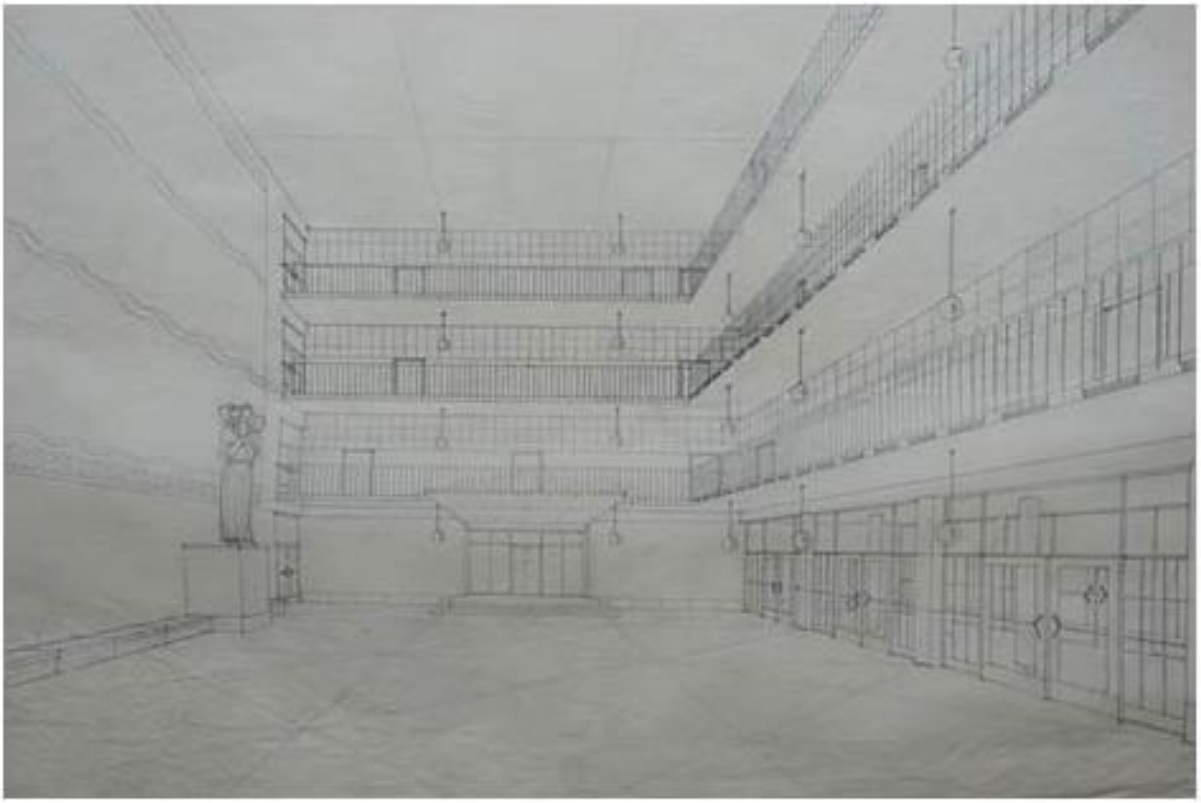

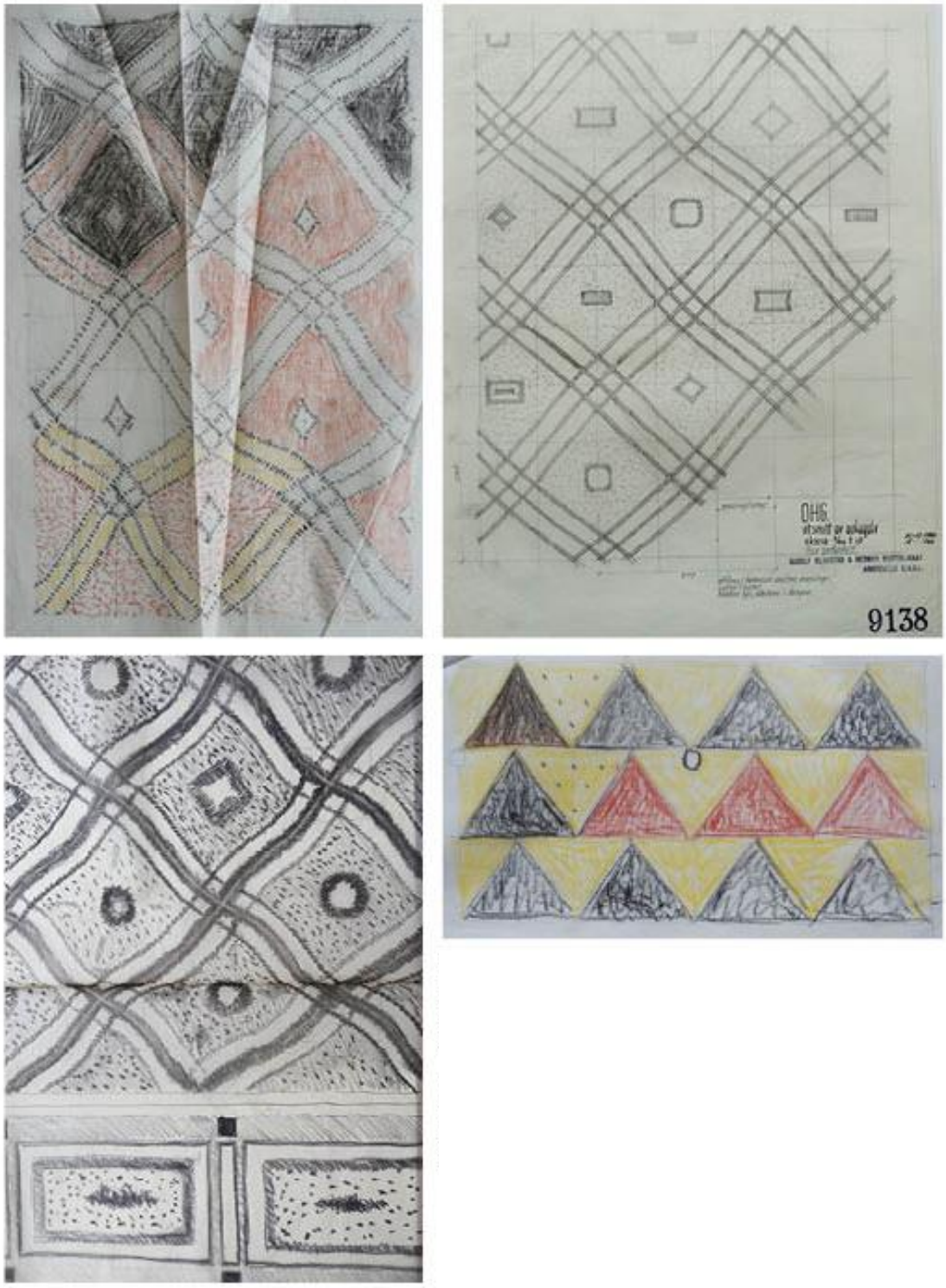

Noen av arkitektenes ulike skisser til utforming av gulvet i aulaen. Tegningen øverst til venstre er udatert. Tegningen øverst til høyre har påskriften:"OHG. Utsnitt av aulagulv, skisse. For prøvefelt. 31.12.1940. 18/1.1940". Skal årstall nummer to egentlig være 1941? Tegningen nederst til venstre er en av flere skisser med gulvet tegnet ut i detalj. Denne er datert 1/2-1941. Tegningen nederst til høyre, med trekanter i ulike farger, kjenner vi ikke historien til, men den ble funnet sammen med øvrig tegningsmateriale fra aulaen.

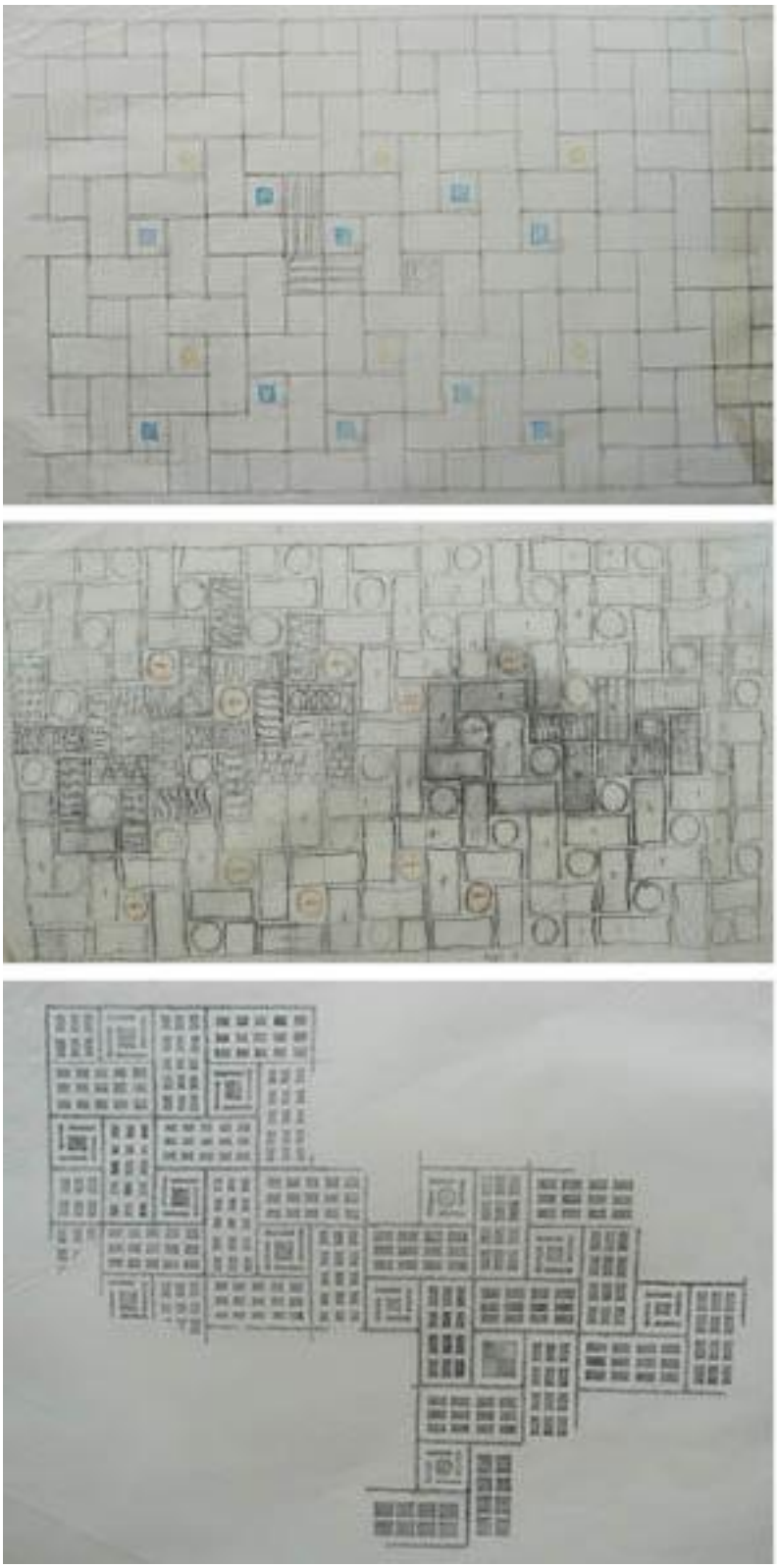

Blakstad og Munthe-Kaas lekte seg også med mange ulike mønstre og former når det gjaldt aulataket. Den midterste tegningen er datert 5.2.1940, de øvrige er udaterte.

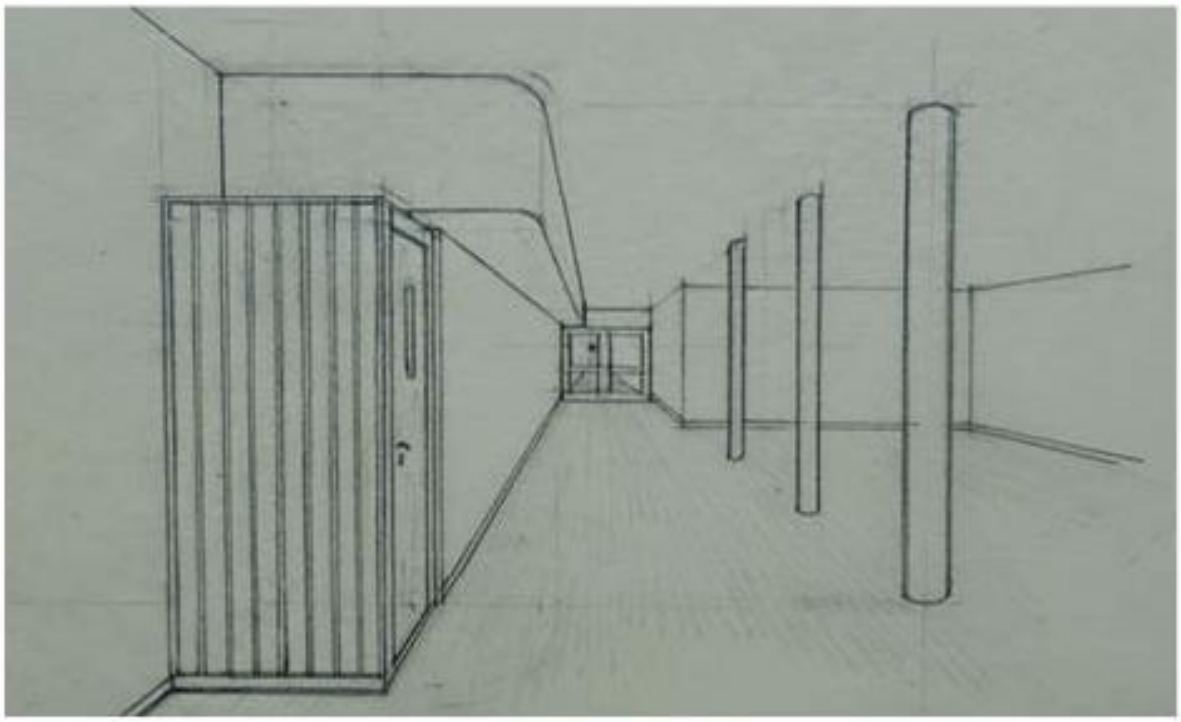

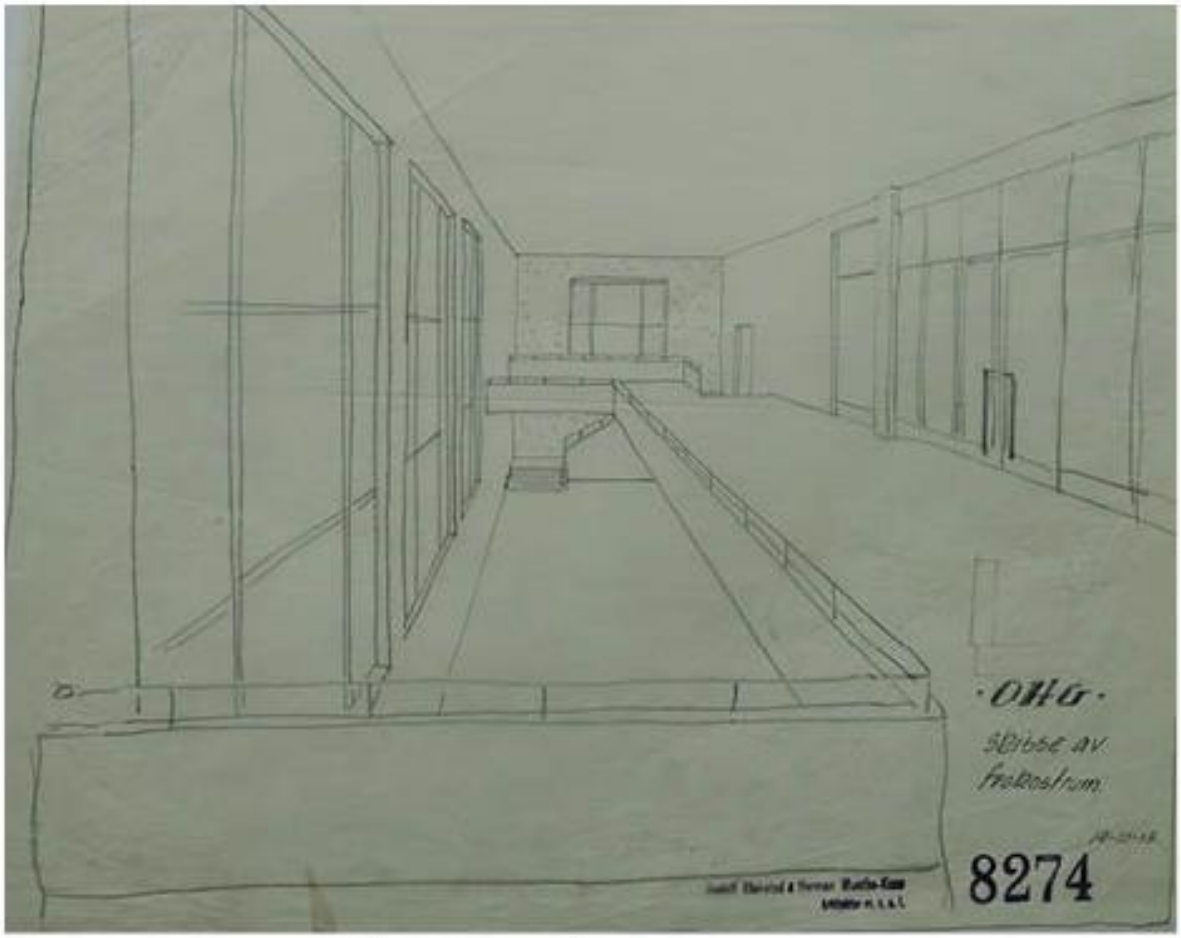

Øverst en av korridorene med telefonkiosk. Nederst frokostsalen.

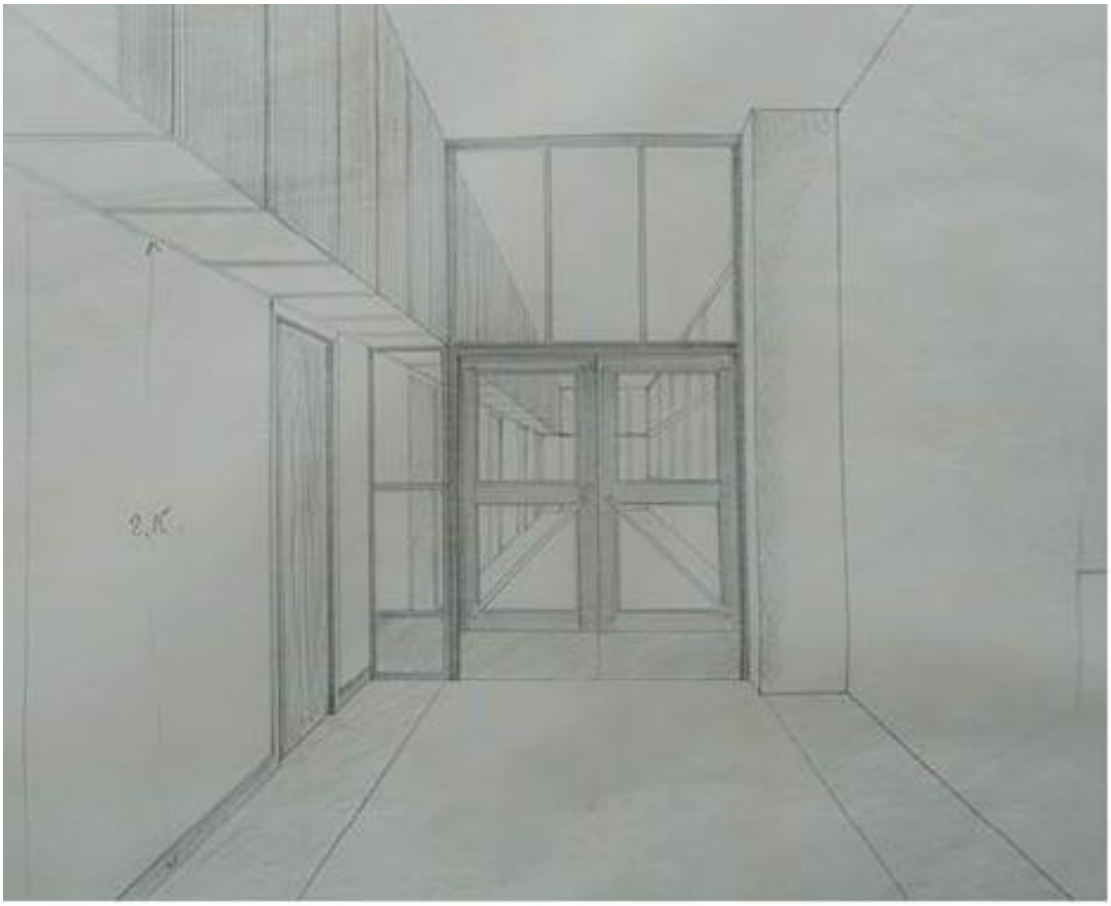

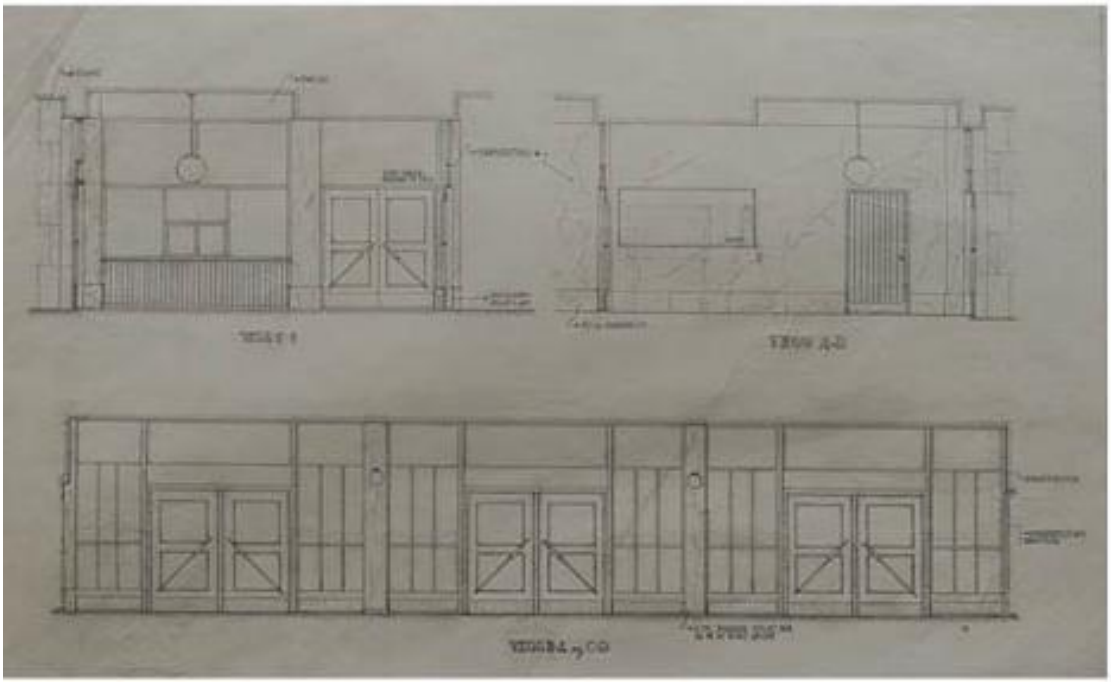

Korridor og detaljer av dører og resepsjon i vestibylen.

Møbler og detaljering

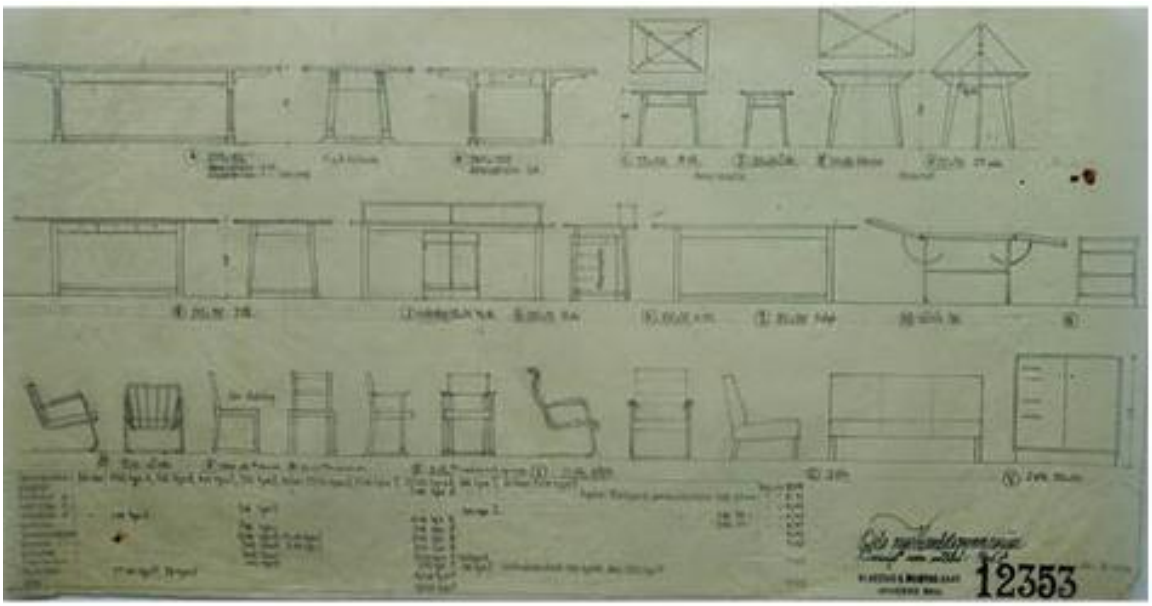

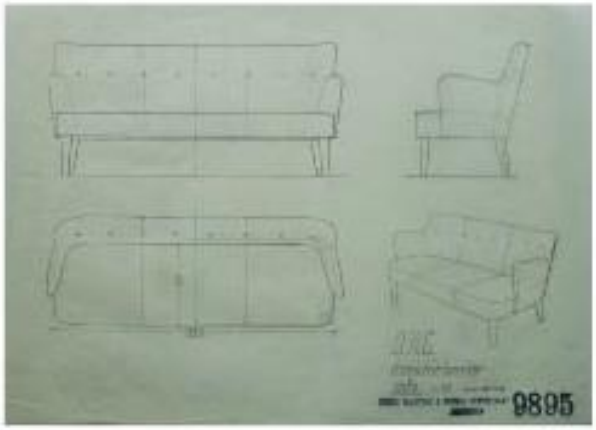

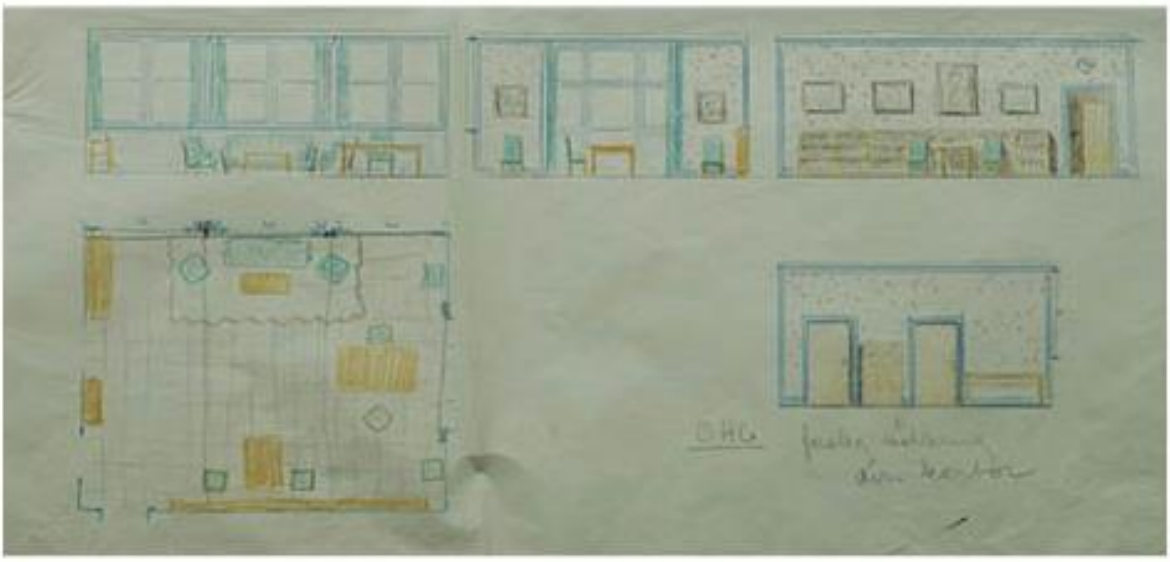

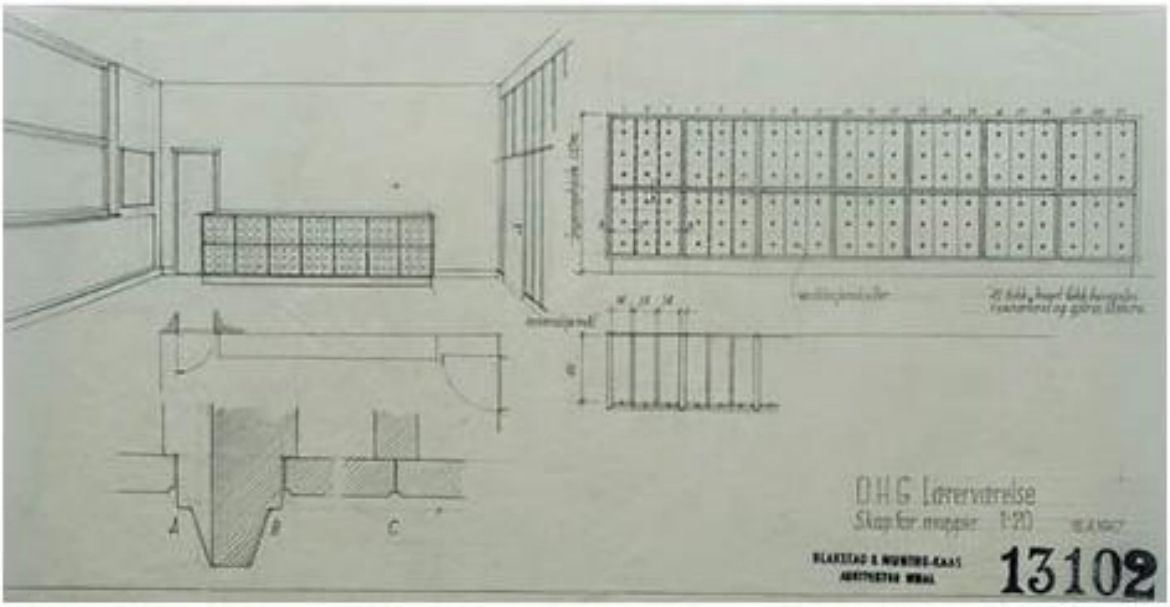

Oslo Handelsgymnasium er det vi kaller for totalarkitektur. Det vil si at arkitektene tegnet alt i bygningen, fra fasader og vinduer, til dørhåndtak, hyller og møbler. Blakstad & Munthe-Kaas hadde gledet seg til å jobbe med detaljene, men det ble jo ikke noe av. Etter krigen var det materialmangel og økonomien var også dårlig. Mange steder måtte detaljer sløyfes og dyre materialer utgå. Ikke alle møblene ble produsert, men tegningsmaterialet viser arkitektenes planer.

Tegningen i farger er udatert. Den viser "forslag til møblering av dir kontor". Under et prosjekt som antagelig ble gjennomført, nemlig skap på lærerværelset. Dateringen 15.4.1947 indikerer dette. Likeså er oversiktstegningen over møbler på forrige side fra 1946. Vi kan derfor se for oss at disse møbeltypene befant seg på skolen da den var ny, etter krigen. Tegningene av møbelementet fra rektors kontor er datert 1941, men møbelene ble såvidt vi kjenner til ikke produsert før etter krigen.

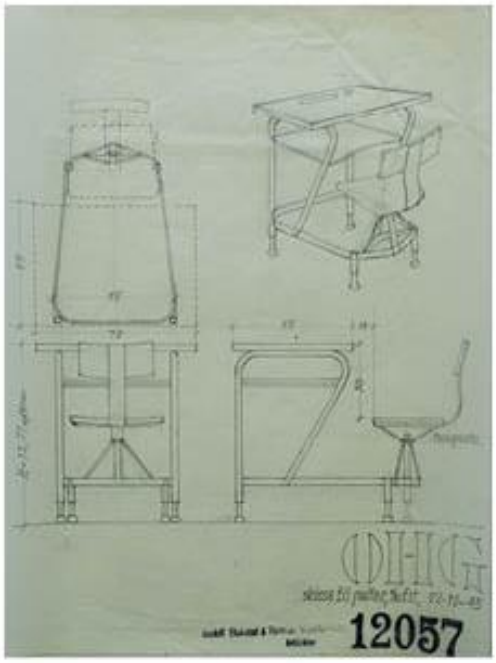

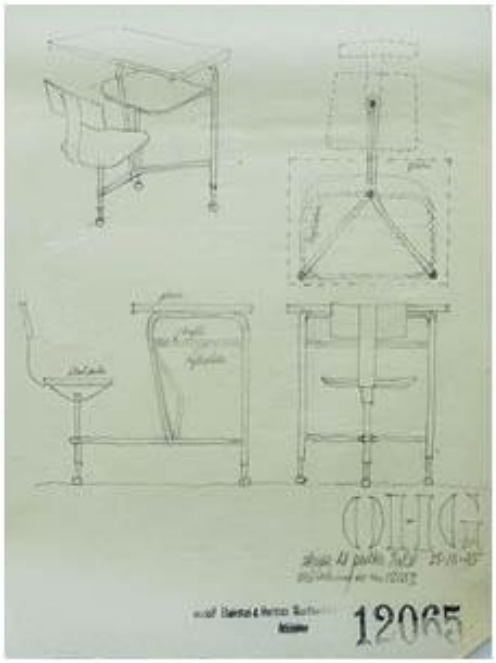

Det var vanlig at skolearkitekter tegnet pulter og stoler, disse ble ikke nødvendigvis masseprodusert. Også på Oslo Handelsgymnasium forelå diverse planer, men ingen ble realisert før etter krigen. Her sees to tegninger fra 1945, samt en udatert. En annonseseksjon fra Byggekunst 1947 med oversikt over leverandører til skolebygget, ser vi det endelige resultatet, ikke tegnet av arkitektene, men levert av Norske industriartikler A/S.

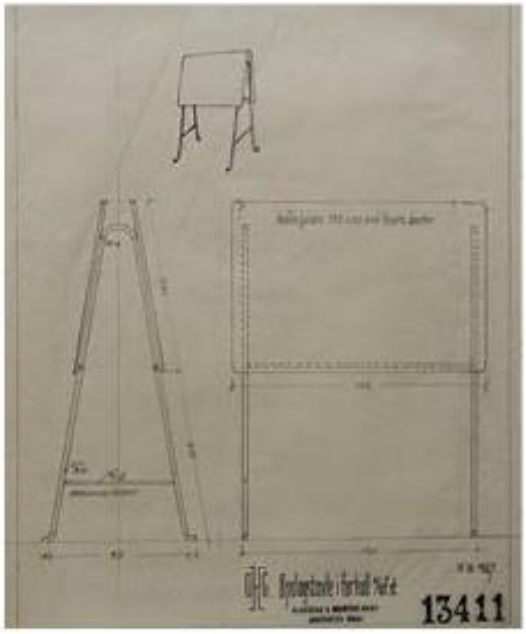

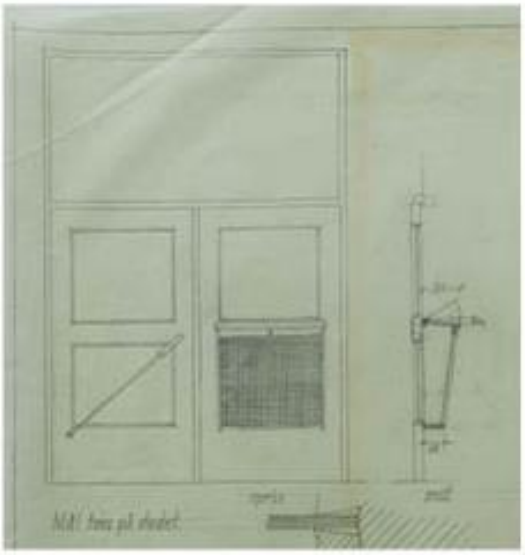

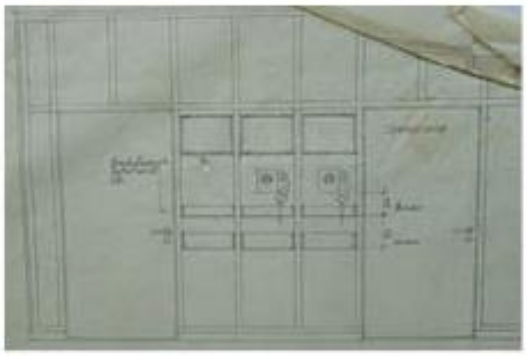

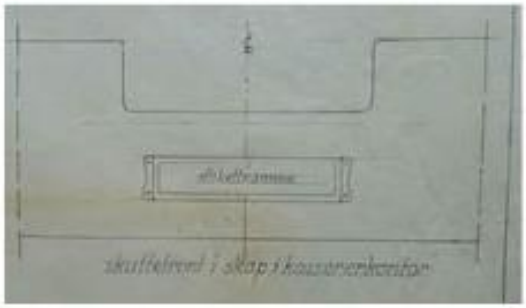

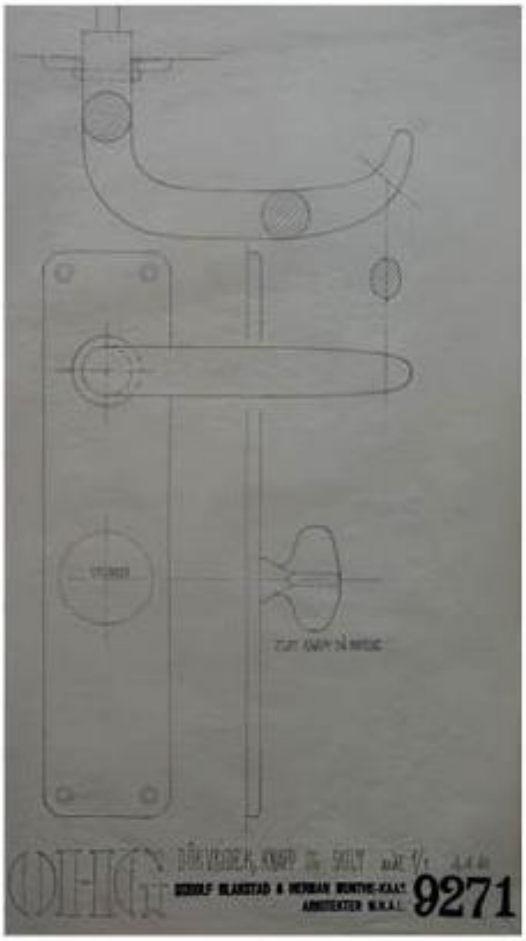

Eksempler på diverse detaljer fra skolebygningen. Portabel tavle, postkasse, telefoner og dørhåndtak. Vi vet ikke om alt dette ble realisert. Skuffefronten viser at ingen detaljer var for små for arkitektene, de ville ha kontroll på det hele.

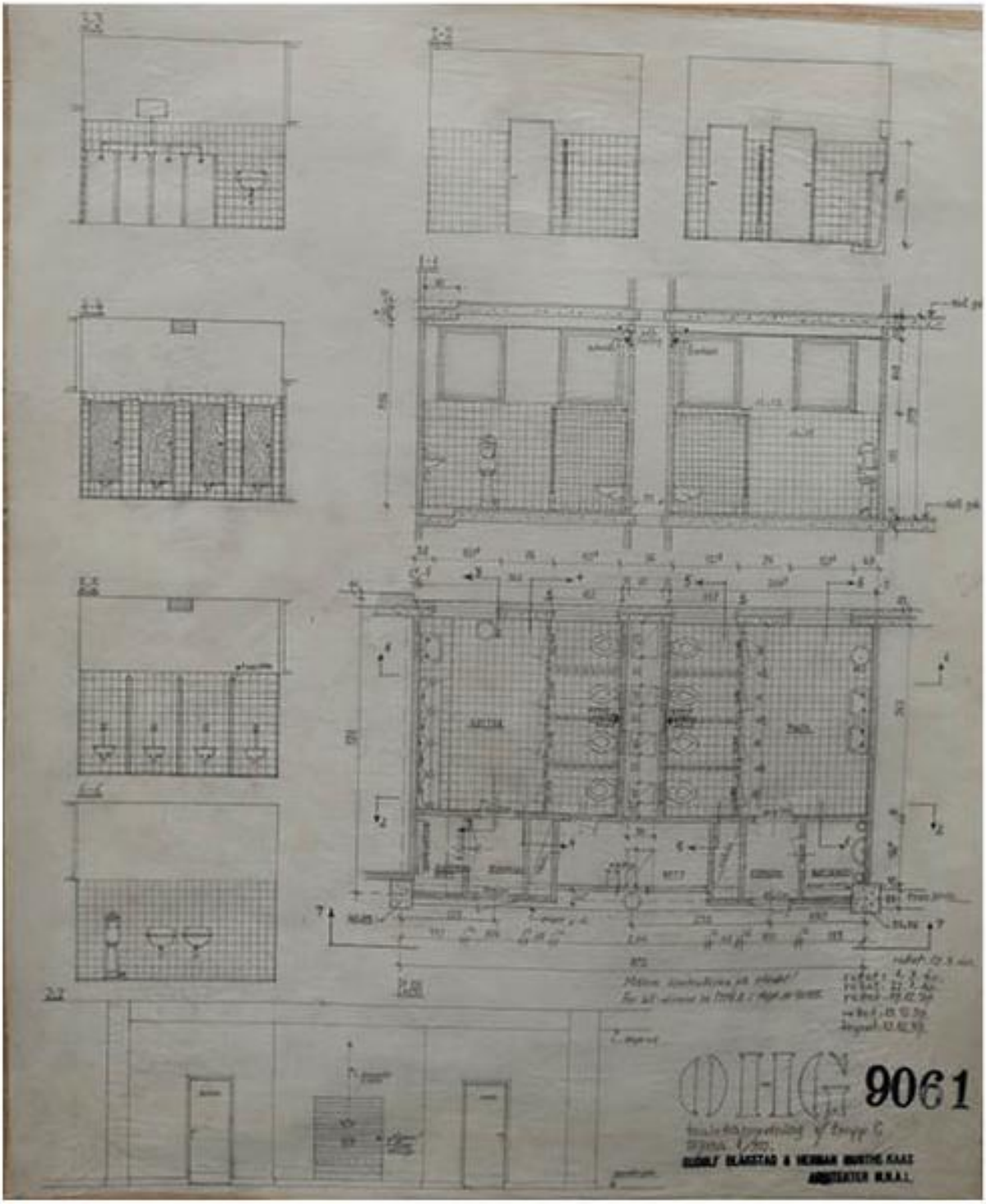

Tegninger av dusjer, toaletter og garderober, tegnet ut i detalj, med siste rettelse i desember 1939.

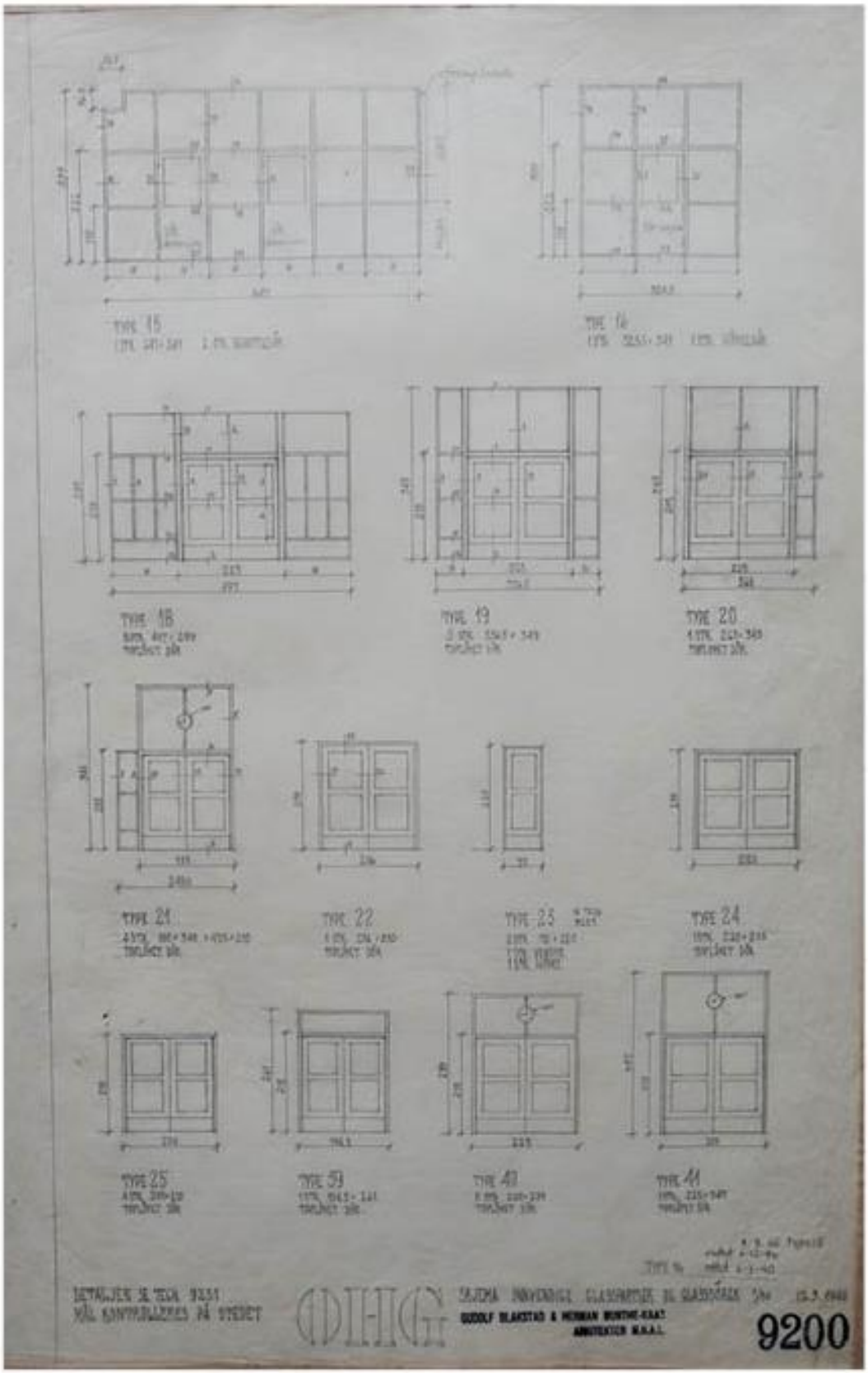

Skjema over dører datert 12.3.1940 . Utførelsen samsvarer godt med dagens dører, men flere steder er det lagt til ulike typer dørhåndtak.

Uteområdet

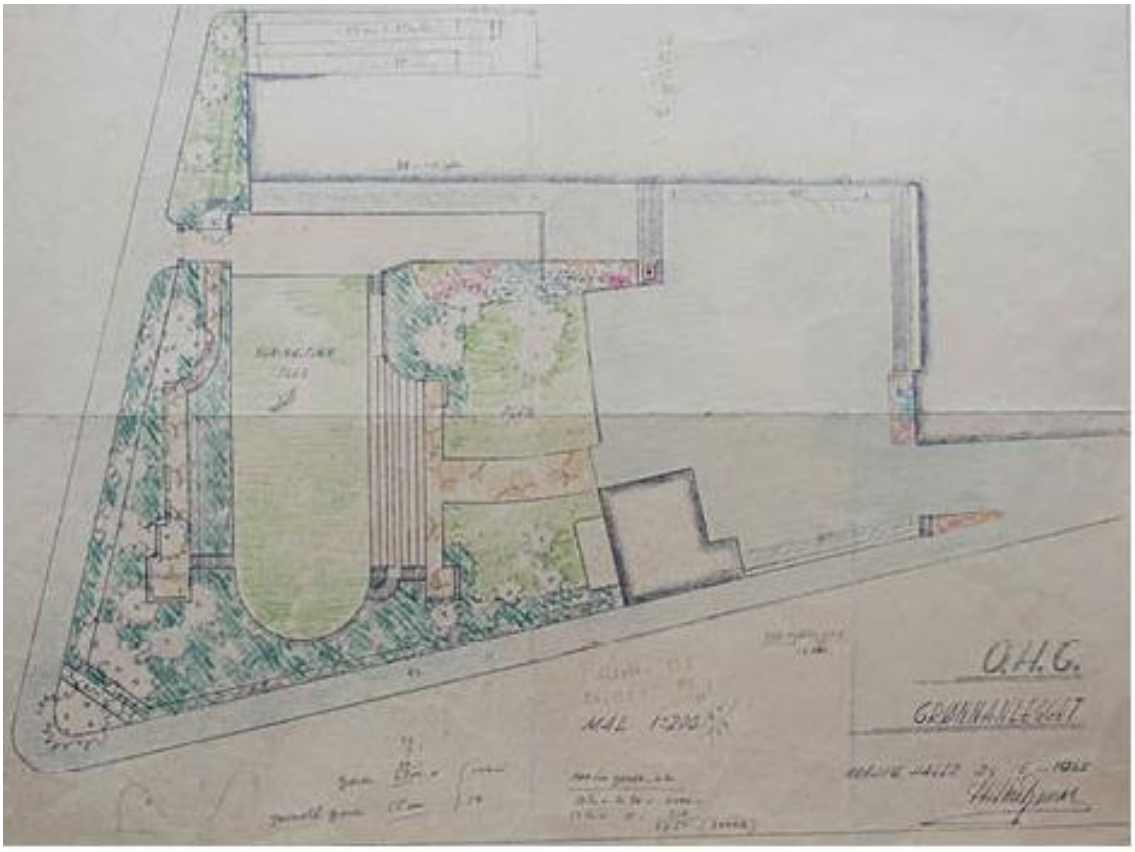

Heller ikke uteområdet og skolegården ble opparbeidet helt slik arkitektene hadde sett for seg. *"Dessverre ødelegger det en stor del av skolegården at tyskerne bygget vakthuset"* skrev de i Byggekunst. *"Vi hadde planlagt en fjellhage her, som skulle formidle skolens skjeve beliggenhet i forhold til Parkveien. Istedenfor denne fjellhage har tyskerne bygget en høy stiv granittmur med vakthuset oppå, som nettopp framhever skjevheten. Forøvrig er parkanlegget enda ikke ferdig"*. Dette var i 1947. Ti år før, i 1937, utarbeidet arkitektene tegningen på neste side, uten idrettsplassen. Den kom imidlertid raskt med, som vi ser på fargetegningen over, fra 1940. Den er laget av Norske Hager. Samme år tegnet arkitektene tegningen til under. Den ovale idrettsplassen er det sentrale elementet, men det var også viktig bevare en del eksisterende vegetasjon fra hagen til Bervens løkke. Blakstad og Munthe-Kaas bestrebet seg å ta vare på flest mulig av de gamle trærne på eiendommen. Idrettplassen ble forøvrig lagt i en naturlig forsenkning. Langs den ene langsiden ble det anlagt en trapp, et slags amfi, som både kunne brukes som tribune, og som solplass i friminuttene.

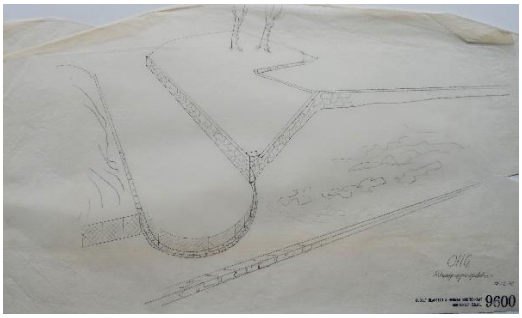

Da den nye gymnastikksalen ble bygget i 1973-74, ble terrenget endret og trappen fjernet, men fortsatt er mange av trærne bevart. Hjørnet Parkveien/Observatoriegaten er svært grønt og frodig, og minner om løkkebygningen som en gang lå her.

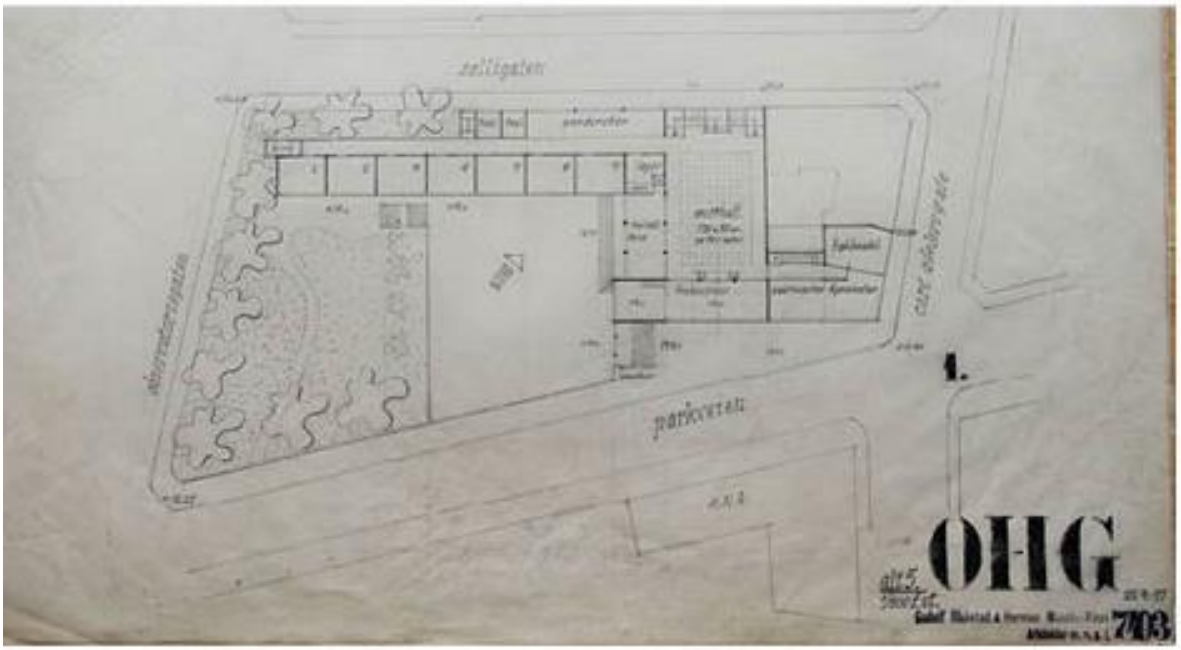

Fotografiet er tatt i 1947 og gir et inntrykk av hvor frodig skolegården var, til tross for at arkitektenes fjellhage-planer ikke ble realisert. Tegningen under er fra 1937 og har hverken idrettsplass eller tribuneamfi.

Oslo Handelsgymnasium under krigen

Milorg heiser flagget på skolens tak 13.mai 1945. Norge er fritt. (Foto: Oslo Handelsgymnasium)

Det tyske angrepet mot Norge – «Operation Weserübung» startet med flyalarmen som gikk over Oslo natten til 9.april 1940. Angrepet var forberedt og koordinert av generalløytnant Nikolaus von Falkenhorst, som hadde fått oppdraget av Hitler personlig. 10.april kom Falkenhorst til Norge og tok inn på KNA-hotellet (nå Scandic) tvers over gaten for Oslo Handelsgymnasium. Innkvarteringen var faktisk forhåndsbooket. Tyskerne rekvirerte hele hotellet hvor Falkenhorst fikk innredet en suite i 2.etasje og bodde der under hele sitt opphold i Norge, fra april 1940 til desember 1944.

Det var ikke til å unngå at tyskerne kastet sine øyne på det nybygde handelsgymnaset. Den første tanken var etter sigende å benytte bygningen som kaserne for den tyske flåten, men von Falkenhorst bestemte raskt at skolebygningen skulle være Wehrmachts hovedkvarter. Ved årsskiftet 1940-41 var den tyske generalstaben i full virksomhet i OHGs bygning. Tyskerne rekvirerte også andre bygninger i området som etter hvert hadde en betydelig tysk tilstedeværlse. Tyskerne bygget også flere bunkere i området og i parken utenfor KNA ble det satt opp en tyskerbrakke som i etterkrigstiden ble brukt til barnehage og senere erstattet av et nybygg.

Vi har allerede være inne på en del av de ulike endringene som ble gjort i skolens interiører.
Noe av det som kanskje gjør mest inntrykk på oss i dag, er auditoriet i 2.etasje, som i dag kalles «hyggerommet» og ble bygget om til møterom. Her var det rettslokale og vielsesrom for høyere, tyske offiserer. Dagens lysarmaturer og kasseterte tak stammer fra tyskerne. Dommerbordet sto mellom de to lampettene. De høyryggede stolene var pyntet med hakekors og ørn. Under rettsaker dekket en sort duk bordet, under vielser ble det brukt en hvit. Domstolen som satt i rommet var en Wehrmachtsdomstol.

Dommerne ble hentet inn fra Tyskland og var ikke lokale representanter. Av og til satt de tyske Reichskriegsgericht i lokalet. Reichkriegs-gericht var en høyere, ambulerende tysk militær-domstol som pådømte straffbare handlinger mot okkupasjonsmakten. «Dødsrommet» skrev en hjemmefrontmann under bildet av dette rommet, i et fotoalbum.

I 1941 ble bunkeren under skoleanlegget bygget. Den blir grundig beskrevet senere i dokumentet.

Tyskerne tok i bruk alle deler av skolen for sin virksomhet. På skolens tak ble det bygget utsiktsplatåer. Disse ble brukt som observasjonsposter utover Oslofjorden og havneområdene. Det ble også satt opp antiluftskyts på taket. I skolegården ble den tidligere nevnte vaktstuen bygget. Flere ganger under krigen førte voldsomme hendelser til skader på skolen, bl.a. et bombeangrep rettet mot Victoria terrasse i 1942. Bombene traff ikke der de skulle og gjorde i stedet stor skade på omkringliggende bygninger. Et hus som lå i parken der det i dag er barnehage ble totalt ødelagt, det samme gjaldt leiegården i tilknytning til KNA-hotellet. På Oslo Handelsgymnasium gikk det mange vinduer, og glasset singlet i gatene. Den kjente Filipstad-
eksplosjonen i 1943 var tilsvarende tragisk. Mange bygninger ble ødelagt og vinduer gikk over hele byen. Også på skolebygningen ble vinduene blåst inn.

Da krigen gikk mot slutten sent i 1944 og tyskerne begynte å forstå at det gikk dårlig, fikk det følger for deres bruk av skolebygningen. 1.februar 1945 ble Wehrmachtsledelsen flyttet til Lillehammer. Samtidig flyttet Reichkommisar Josef Terboven inn på Oslo Handelsgymnasium, etter tidligere å ha holdt til i Stortingsbygningen. En av grunnene var bunkeren. Man mente den kunne gi langt bedre beskyttelse enn Stortingsbygningen. Fra denne datoen og til krigens slutt var skolen hovedkvarter for det tyske rikskommissariatet.

Terboven tok i bruk det som i dag er rektors kontor. Hans gedigne skrivebord sto i hjørnet mot Parkveien/skolegården. På den ene siden sto en radio, på den andre en spesiell telefon, med direkte linje til førerhovedkvarteret i Berlin. Telefonen er i dag bevart i museet i bunkeren. Andre sentrale tyskere med kontor på Oslo Handelsgymnasium i krigens siste fase var sjefen for SIPO, sikkerhetspolitiet, Heinrich Fehlis, Georg Wilhelm Müller, propagandaminister Goebbels mann, og Friedrich Wilhelm Rediess, politigeneral og sjef for SS i Norge. De
sentrale lederne av rikskommisariatet med stab holdt også til på skolen.

Etter at Adolf Hitler hadde begått selvmord i bunkeren sin i Berlin 30.april 1945, ble det lagt ned blomster ved en byste av Hitler i skolens aula, under en minnehøytidelighet. 8.mai, etter den tyske kapitulasjonen, begikk både Terboven og Rediess selvmord på Skaugum. Tyskerne forlot imidlertid ikke Oslo Handelsgymnasium før 13.mai, samme dag som kronprins Olav kom tilbake til Oslo fra England.

I mellomperioden hadde Stadtkommandant Oslo, den tyske by-kommandanten, holdt til på skolen. Helst ville tyskerne overgi bygningen til engelskmennene, men det var få allierte soldater i Norge så kort tid etter kapitulasjonen, så Milorg og den tyske bykommandanten inngikk forhandlinger. Milorg patruljerte jevnlig i området rundt bygningen, mens tyskerne brente papirer og lignende i skolegården. Milorg ønsket ikke å storme skolen og overta den med makt, da tyskerne fortsatt var tungt bevæpnet. 13.mai meldte så Stadtkommandant Oslo at Milorg kunne overta bygningen kl.10.00. Milorg marsjerte i formasjon til Parkveien 65 og foretok en siste mønstring utenfor KNA-hotellet. Først kl.11.00 kjørte de siste tyskerne

ut av skolegården, men så kunne endelig Milorg marsjere inn. Det norske flagget ble heist i en høytidelig seremoni. Flaggfanfaren ble blåst, og tre mann representerte gevær.

Fram til slutten av juni var OHG hovedkvarter for hjemmestyrkene. Deretter flyttet engelske soldater og senere amerikanske soldater inn, allierte som deltok i frigjøringen av Norge. Endelig i begynnelsen av 1946 forlot de siste soldatene skolen, og
bygningen kunne tas i bruk til det den var ment som fra høsten 1946 etter større utbedringsarbeider.

I etterkrigstiden ble bunkeren overtatt av Heimevernet HV-O2 som brukte anlegget til øvingslokaler frem til utrangeringen av anlegget rundt år 2000.

Milorg marsjerer inn i skolegården 13.mai 1945. (Foto: Oslo Handelsgymnasium)

Okkupasjonsmaktens stridsanlegg og tyske "clustere" i Oslo

Handelsbygningen, som huset Wehrmachts ingeniørtropper. Oslo Handelsgymnasium ligger rett ned til høyre.

Den tyske okkupasjonsmakten var godt synlig i Oslos bybildet under 2. verdenskrig. Den militære hovedtrusselen var angrep fra fly og derfor ble det bygget et omfattende luftvern rundt hele byen med Korsvolltoppen, Holmen og Ekeberg som de viktigste innenfor bygrensen. Luftforsvaret omfattet også anlegg på Stabekk og på Gressholmen, men kanskje viktigst Varden batteri på Nesodden som hadde en fremskutt rolle. I tillegg ble det plassert antiluftskyts og observasjonsposter på taket av mange viktige bygninger, blant annet OHG.

Stridsanleggene kunne sees over hele byen, mens enkelte områder var særlig sterkt befestet. Det aller største området var Ekebergsletta, Ekebergskråningen og området nedenfor. En stor del av bebyggelsen var rekvirert av tyskerne. I tillegg til store kanonbatterier anla tyskerne flere radarstasjoner, radiostasjoner, plottestasjoner og andre anlegg som bunkere, vaktbuer, piggtrådsperringer og dessuten minefelt. Sjursøya var Luftwaffes hovedlager for flybensin og alle typer forsyninger i Øst-Norge og ved Ljan og Fiskvollbukta var store bensinlagere under utbygging. Området hadde dermed krigsviktige funksjoner. Det ser man blant annet av at hovedveiene inn mot byen sørfra ble forsvart med pansersperringer og at det gikk en sammenhengende forvarslinje fra Fiskvollbukta og til Lutvann.

I flere andre deler av byen var den tyske tilstedeværelsen så sterk og sikringsanleggene så omfattende at de begrenset lokalbefolkningens bevegelsesfrihet. Festung Furulund ble et annet kjerneområde for den tyske sikkerhetstjenesten i krigens siste år.

Solli- og Ruseløkkaområdet var tilsvarende en tysk «cluster» med mange rekvirerte store bygninger og krigsviktige funksjoner lokalisert. OHG-bunkeren inngår derfor i en større historie om okkupasjonsmakten tilstedeværelse i byen under krigen.

Bunkeren på Oslo Handelsgymnasium

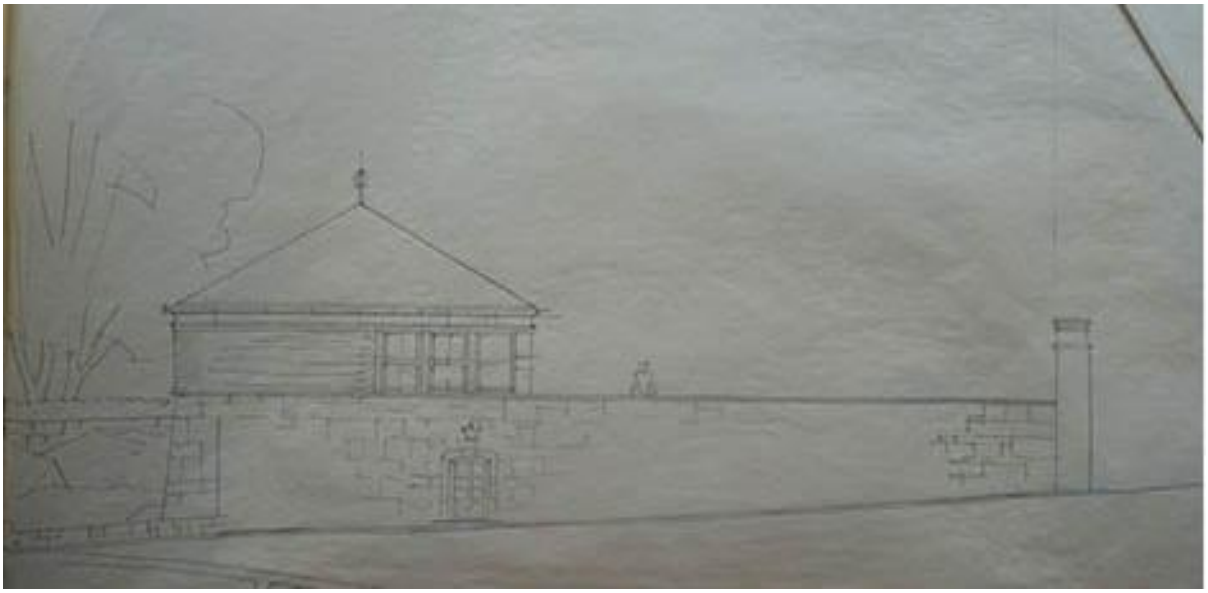

Tegning av vaktbua som lå i skolegården over bunkeren og strategisk plassert over utgangsdøren til Parkveien.

I 1941 ble bunkeren under skoleanlegget bygget. Det knytter seg usikkerhet til hvem som hadde ansvar for byggearbeidene. Innledningsvis under krigen hadde de ulike forsvarsgrenene egne byggherreorganisasjoner. Som vi husker vurderte tyskerne innkvartering av marinepersonell på skolen, det vet vi fra tegninger at Rikskommissariatets avdeling Teknikk og transport (Technik und Verkehr) innledningsvis i 1940, men planene ble endret. Senere finner vi tegningsmateriale fra Heeresbaudienstelle Oslo (Hærens bygningsavdeling) som arbeidet videre med planleggingen og det rimer i forhold til det som er sagt ovenfor. Men vi skal ikke utelukke at bunkeren på OHG hadde en tilknytning til Festungspionierstab (det tyske Ingeniørvåpenet) som var underlagt Wehrmacht og hadde sitt hovedkvarter i Handelsbygningen, Drammensveien 60, fra starten av krigen og frem til 1943, da den flyttet til Østensjø skole. En av deres hovedoppgaver var bygging av festningsverk og bunkere.

Bunkeren er bygget over to plan – den øverste etasjen ligger på kjellernivå i skolebygningen. Derfra kommer man via en bratt trapp ned i en lang korridor som ender i den underjordiske bunkeren under skolegården. Her står det fortsatt et lite firkantet ventilasjonstårn i nærheten av gymsalen. Bunkeren var en såkalt "Der Befehlstand", det vil si en kommandosentral for forsvaret av Norge. Bunkeren har også utgang direkte til Parkveien gjennom det som på folkemunne kalles Terbovens dør. Et kjennetegn med bunkere er at de har mer enn en utgang, normalt en hovedinngang og en eller flere nødutganger. I dette tilfellet må man vel kunne si at det finnes en større likeverdighet mellom utgangene. Personalet i OHG

benyttet sannsynligvis nedgangen via kjelleren, mens von Falkenhorst og hans stab som holdt til på KNA-hotellet enklest kunne benytte inngangen fra Parkveien. Von Falkenhorst bygget også en bunker på den andre siden av gaten i tilslutning til KNA-hotellet. Dette skal ha vært hans sambandsbunker, men forholdet mellom de to bunkerne er uklart. Det kan tenkes at man her hadde sørget for å ha en backup i tilfelle angrep.

OHG-bunkeren ligger 3,5 m under bakkenivå og var bombesikker etter 2. verdenskrigs målestokk. Metervis med betong og stål beskytter bunkeren. I bunkeren var det kommunikasjonsrom, radiosendere, matvarelagre, vannbeholdere, feltsenger og så videre. Betongtykkelsen mot gaten var på 2,7 meter, for øvrig ca. 2 meter, også i gulv og tak. Dermed kvalifiserer bunkeren som permanent anlegg kategori B i forhold til det tyske typebyggeriet.

Knapt noe av kommunikasjonsutstyret er bevart. Da Forsvaret overlot bunkeren til Oslo kommune rundt år 2000 ble alt telefonutstyret fjernet. Vi må anta at det hele tiden fantes direkte linjer både til Berlin og til andre deler av Norge. Terbovens telefon er bevart og her ser vi at han fra sitt kontor hadde direkte linje blant annet til Adolf Hitler.

Beskrivelse av bygningen - omfang av fredningen

Plantegningene viser hvilke deler av skolen som fredes. Fredede rom er markert med blått.

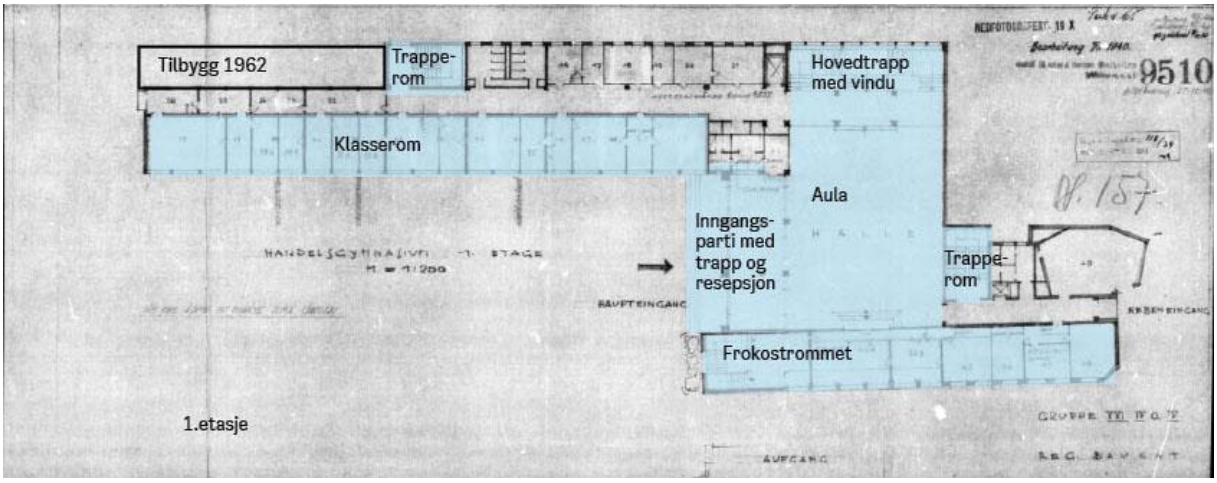

1.etasje

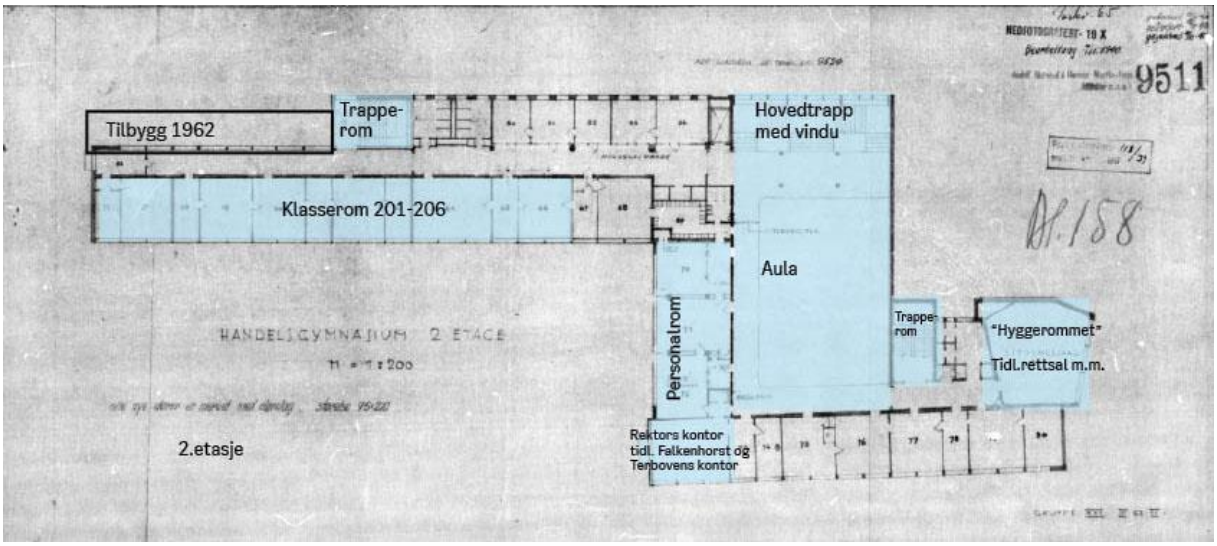

2.etasje

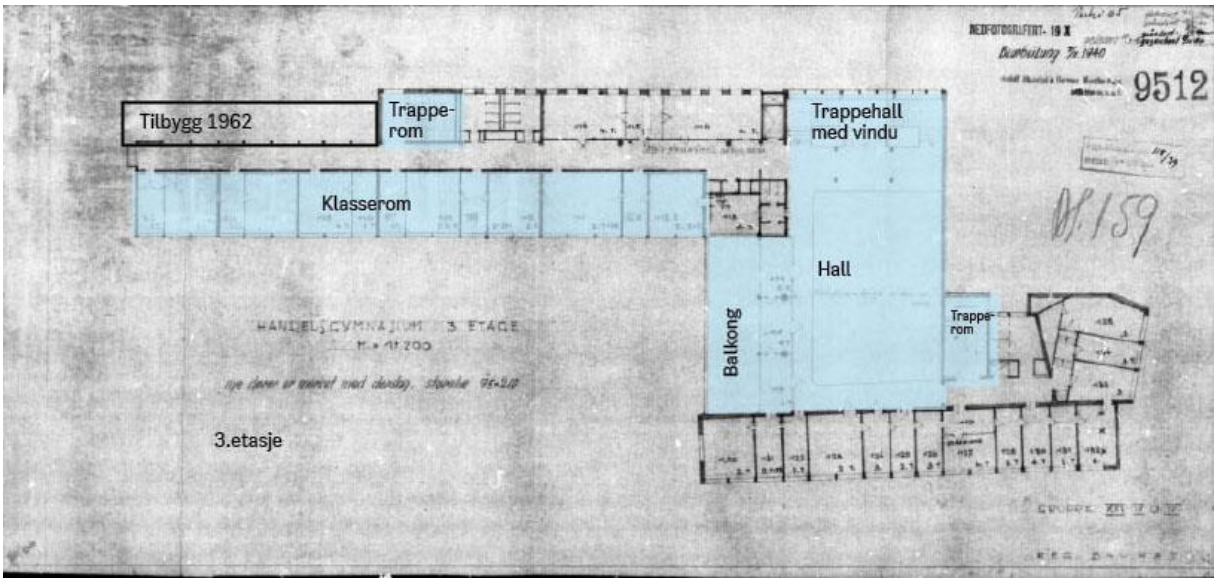

3.etasje

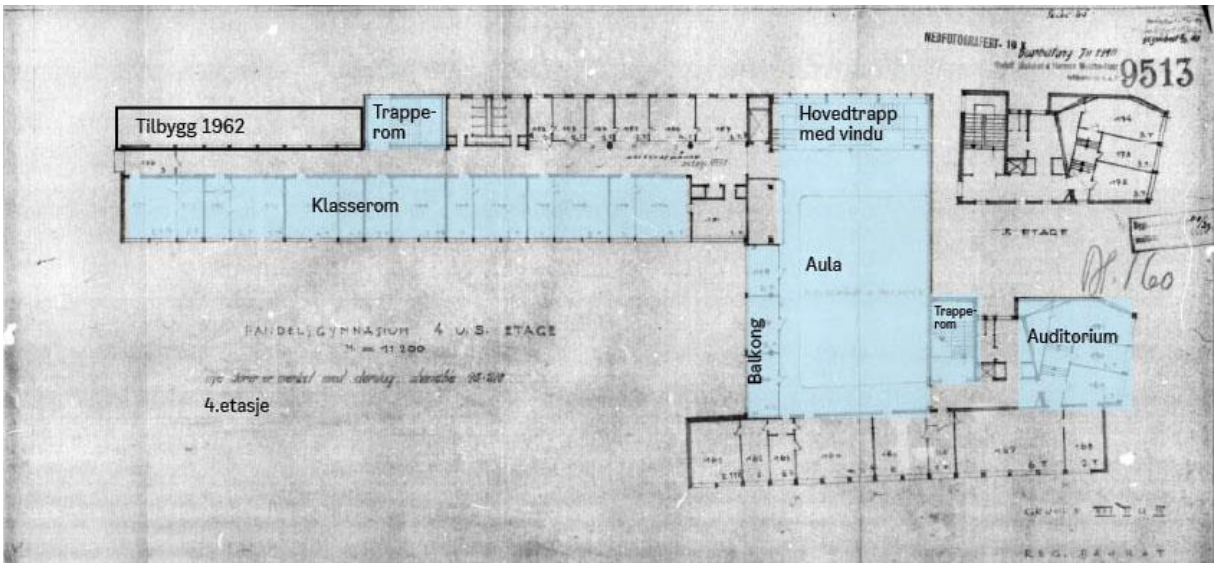

4.etasje

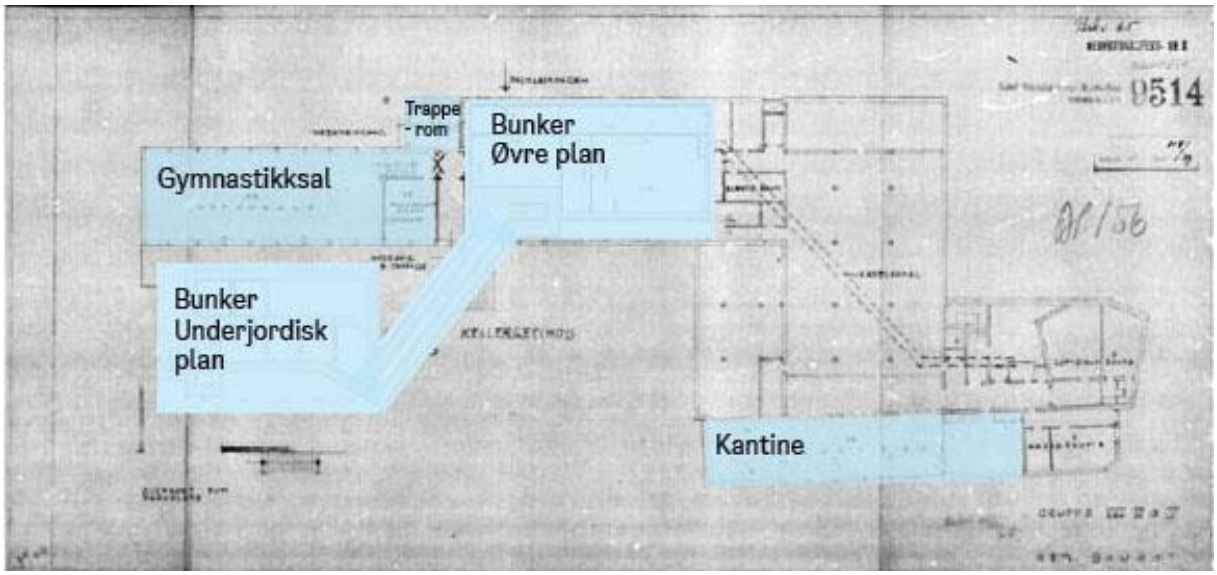

Kjeller med bunker

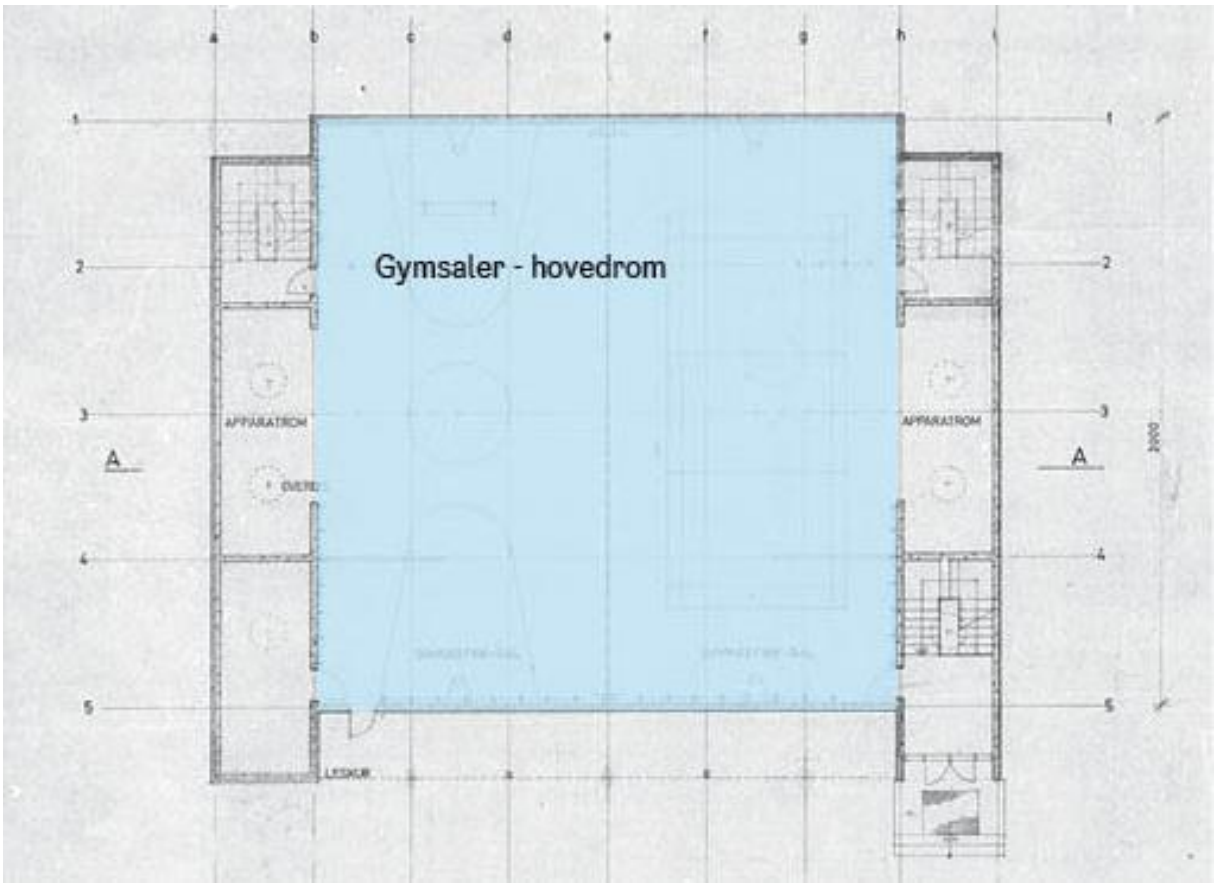

Frittliggende gymnastikkbygning

Eksteriør - fasader mot skolegården

Skolebygning: Askeladden ID: 168347-1

Fasade mot skolegården. Under klokken ser vi rektors kontor, med balkong.
(Foto: Riksantikvaren)

Bildet under viser den lyse granittsokkelen, i kontrast til den røde teglsteinen.

Dagens skolebygning har ikke endret seg mye siden den var ny. Fasader, interiører og detaljering er i det store hele bevart. Beliggenheten er interessant - en skole "midt i byen". Problemet med å få et nybygg innpasset i et kvartal med allerede eksisterende bygårder, er fint løst. Hovedbygningen ligger god tilpasset, i hellende terreng, med hovedfasader og klasseromsvinduer mot sørøst. Den grupperer seg i tre blokker, hver med sin tydelige funksjon. Mot sør - den langstrakte klasseromsfløyen, mot nordøst en mer kompakt fløy, som inneholder administrasjon og spesialrom, og så den store sentralhallen, som binder de to sammen.

Skolen er fundamentert på fjell og støpt i jern-betong forblendet med håndbanket teglstein. Fugene er spekket i samme farge som steinen. Sokkelen er i lys Størengranitt, lysere enn noen annen del av fasaden. Et litt spesielt grep, som arkitektene også brukte ved Norges Banks Seddel-trykkeri i Øvre Slottsgate 2b. Taket er kledd med papp.

Langs fasadene går vinduene i sammenhengende bånd. Desverre knuste de fleste vinduene i Filipstad-eksplosjonen i 1944 og måtte repareres og fornyes etter krigen. Dagens vinduer er fra 1985 og er i trykkimpregnert furu. Utformingen har samme inndeling som de opprinnelige, men sprossene har en grovere og mindre elegant utførelse. Funksjonalismens bygninger har gjennomgående smekre vindussprosser.

Hovedinngangen ligger på fasaden mot skolegården. Den leder inn til sentralhallen og ligger tilbaketrukket, med tre dørfelt. De karakteristiske teakdørene er opprinnelige. Den fremskutte 2.etasjen hviler på to søyler, mens 3. og 4.etasje er trukket tilbake. Her er fasaden dekket av et stort glassparti, som lar oss ane sentralhallen bak. Nesten hele hovedfasaden er dekket av vinduer, men den mer lukkede teglgavlen til adminstrasjonsfløyen roer ned fasaden og balanserer bygget. En stilisert klokke øverst på gavlen viser tiden. Under markerer balkongen at rektors kontor befinner seg innenfor. Fortsatt hilser rektor elvene fra balkongen ved festlige eller høytidelige anledninger.

Skolegården har dekke av asfalt, med en del eldre trær. Under skolegården ligger bunkeren.

Fasade mot Parkveien og Cort Adelers gate

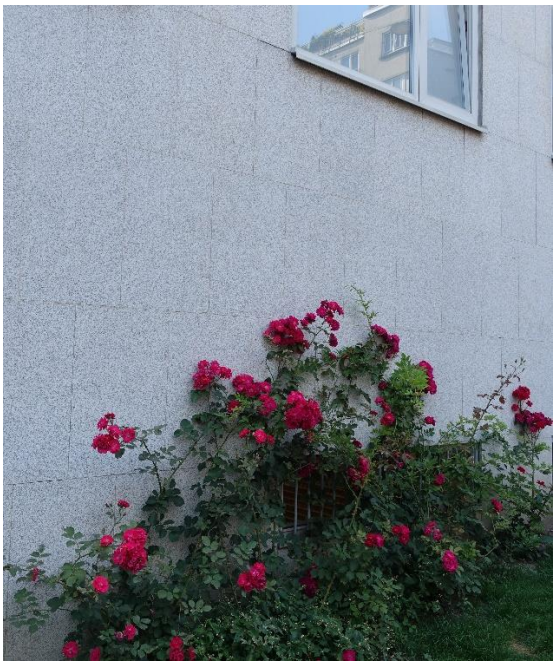

Fasaden mot Parkveien domineres også av vinduer, og den lyse granittsokkelen. De store vindusflatene i første etasje lar oss ane at det befinner seg et spesielt rom på den andre siden, og det stemmer. Her lå nemlig frokostsalen, i dag øvre del av kantinen. Det er også denne delen av bygningen de fleste elevene vandrer langs når de ankommer skolen. Her fører en slak bakke opp til hovedporten. (Foto: Riksantikvaren)

Til venstre: Den lyse granitten i sokkelen er ekstra markant i fasadene mot Parkveien og Cort Adelers gate.

Fløyen mot Parkveien/Cort Adelers gate, som inneholder administrasjonen og spesialrom, hadde opprinnelig også et butikklokale i 1.etasje. Det var ment som bokhandel, men ble snart gjort om til Samvirkelag. Dette var landets første selvbetjeningsbutikk. I dag brukes lokalene som grupperom, fasaden er godt bevart. I Cort Adelers gate møtes også "nytt" og "gammelt" (nederst til høyre), og arkitektene måtte her gjøre noen interessante valg. Når det gjelder høyder, har de latt nybygget strekke seg opp over den gamle bygårdens gesims. Man ville neppe ofre den ekstra etasjen dette ga på tilpasningens alter. Skolen hadde stor tilstrømning av elever og det gjaldt å utnytte tomten best mulig. Det er heller ikke gjort noe forsøk på å moderere nybyggets arkitektur og gjøre fasadene mer historiserende. Her ser man derimot et klart brudd, det er ingen tvil om hvilket bygg som er det eldste. Det virker da også rart at Blakstad og Munthe-Kaas skulle gjøre noe som helst annet enn å tegne det nye Oslo Handelsgymnasium så moderne som mulig. I kontrast til dette ser inngangen til bunkeren, i muren mot Parkveien (nederst til venstre). Tyskernes arkitekturuttrykk er ganske annerledes enn Blakstad & Munthe-Kaas'.

Fasade mot Solligata

I Solligata møtes også skolens opprinnelige fasade og tilbygget fra 1962. På bildet over ser vi den opprinnelige fasaden fra 1939/40, med hvite felt under vinduene. Den strekker seg bort til der det er et lite sprang inn i fasaden. Den nederste delen er nybygget.

Mot Solligata domineres fasadene av det store panoramavinduet i hallen (til venstre). Arkitektene lekte seg her med mange ulike mønstre, før de kom fram til den endelige utformingen. Legg merke til hvordan skolens fasade er tilpasset murgården ved siden av. Den legger seg på samme gesimshøyde.

Tilbygg 1962 - mot Solligata

Utover 1950-tallet ble plassmangelen på Oslo Handelsgymnasium prekær. En av grunnene var at skolen hadde fått normal gymnasstruktur med 3-årig løp, det såkalte «økonomisk gymnas». Søknadstallene skjøt i været og elevene strømmet til. Skolen måtte utvides. Et tanke om at dette kunne skje mot Parkveien ble forkastet, og i stedet foreslo vaktmester Harald Jensen at man kunne utvide skolen mot Solligaten. Her lå bygningen trukket 4 meter inn fra fortauet og man ville kunne få et påbygg i fem meters bredde, som bare ville stikke ca.1 meter utenfor byggelinjen på eksisterende fasade. Det ville i tillegg bli økonomisk lønnsomt å hekte et påbygg på denne fløyen, da man kunne bruke eksisterende korridorer, garderober, toaletter og trapperom. Tilbygget kunne dessuten settes på pilarer, og man sparte seg for omfattende grunnarbeider. Oslo formannskap vedtok i 1959 å gi oppdraget om tilbygg til Blakstad og Munthe-Kaas. Det ble besluttet å bygge i fire etasjer. Man fikk da 9 klasserom, to skrivemaskinrom og ett konferanserom. De store vinduene med glassbyggerstein går inn til gymsalen. Arkitektene valgte å legge 1.etasje på søyler, ikke bare for å slippe å fundamentere, men også for at gymsalen ikke skulle miste lysinnslipp, og sannsynligvis også for å gjøre fasaden mindre massiv. Tilbygget sto klart høsten 1962. Kun eksteriøret er omfattet av fredningen.

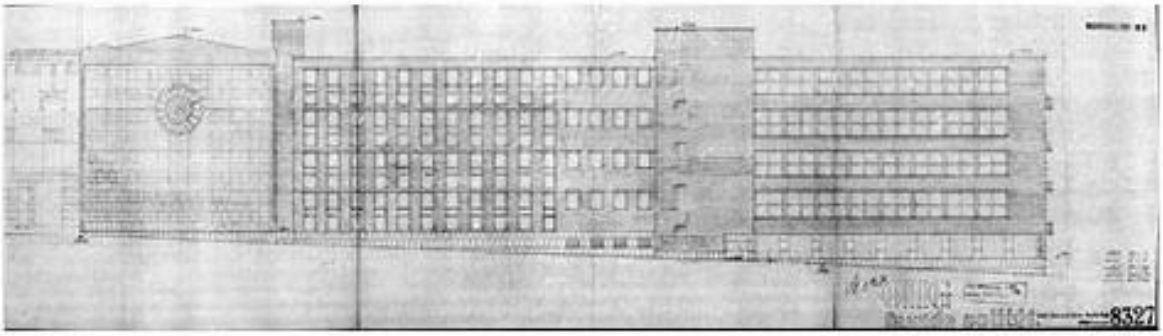

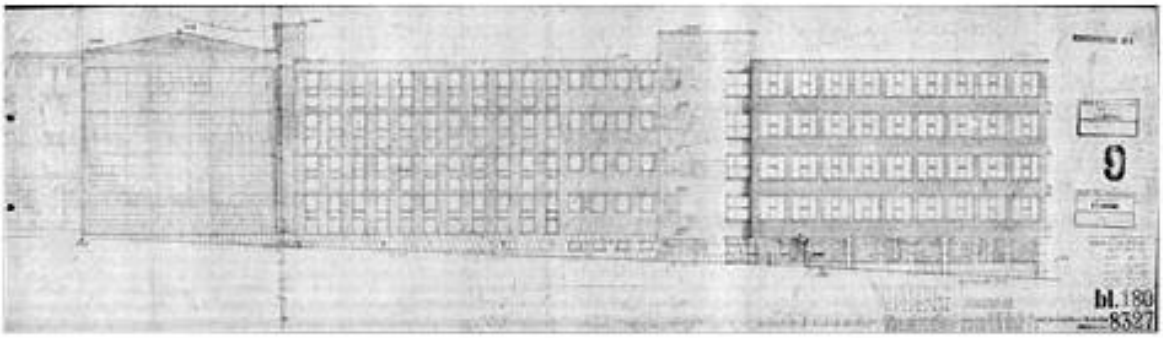

Den øverste tegningen er fra 1938 og viser skolen før den ble tilbygget. Den nederste viser tilføyelsen slik den står i dag. På flyfotografiene fra henholdsvis 1956 og 1984 ser vi hvordan nybygget har fylt ut den ledige rektangelen mot sørvest i grunnplanen.

Ny gymnastikksal 1974

Gymnastikksal: Askeladden ID: 168347-2

Opprinnelig var ikke Oslo Handelsgymnasiums nybygg planlagt med gymsal i det hele tatt. Gymnastikk var ikke et fag som var høyt prioritert i skolens læreplan, og elevene var heller ikke særlig interessert. En gymsal ble etter hvert likevel tegnet inn, i et lokale opprinnelig tenkt som garasje. Denne gymsalen ble aldri optimal, den var for liten, søylene var i veien, og når 30 klasser skulle ha to timer gymnastikk pr. uke, gikk det ikke opp. Løsningen ble at guttene måtte ut i landflyktighet, til Turnhallen i St. Olavs gate, Frogner stadion eller Vestkantbadet, mens jentene fikk bruke salen på skolen. Endelig i 1973 ble det gitt bevilgninger til ny gymnastikksal. Den ble reist på skolens tidligere håndballbane og har to saler, hver på 200 kvadratmeter. Veggen som skiller dem kan løftes, slik at man får én, stor sal. I tilknytning til salen ligger et trimrom, i kjelleren er det garderober og dusjer. Den nye gymnastikk-salen ble tatt i bruk i 1974. Arkitektkontoret Blakstad og Munthe-Kaas sto bak tegningene, selv om de to hovedmennene på dette tidspunktet var blitt gamle, og nok ikke like involvert selv lenger.

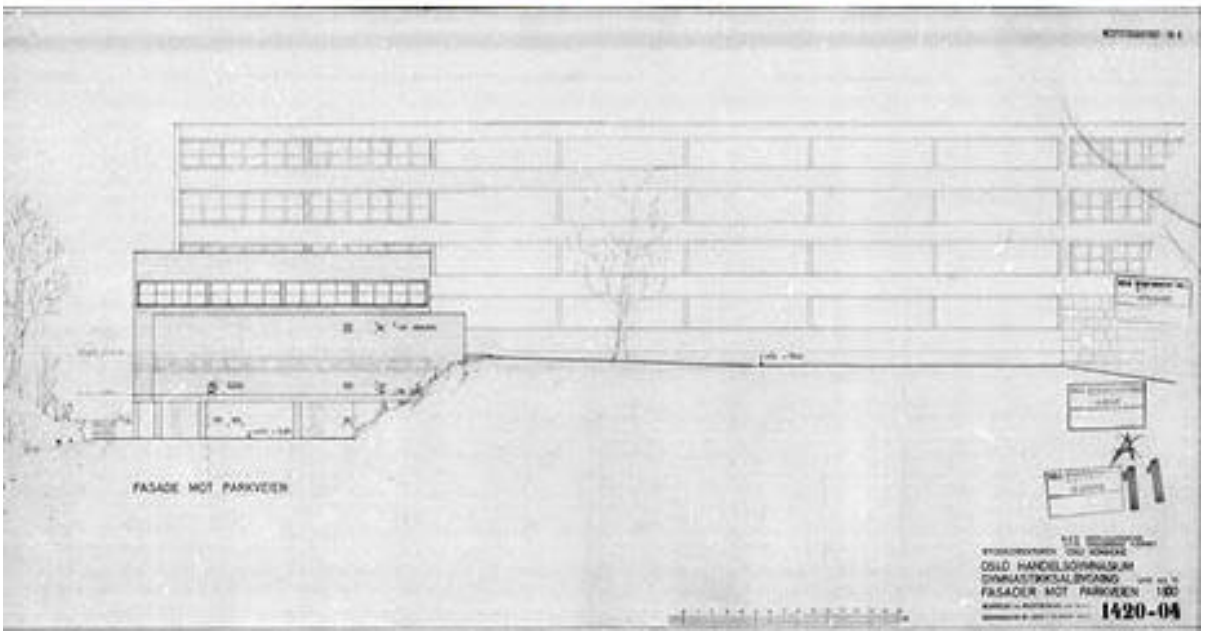

Tegningen er datert 12.2.1973 og viser det nye gymsalbygget lagt i terrenget ut mot Parkveien. Fasadenes utforming er godt tilpasset det eldre skolebygget, med rød tegl og horisontale linjer.

Uteområdet

Uteområdet: Askeladden ID: 168347-4

Skolegården med asfalt, sett mot hovedinngangen. (Foto: Riksantikvaren)

Trapp og støttemur med adkomst fra Observatoriegata og port og adkomst fra Parkveien.

Øverst Parkveien med muren og inngang til bunkeren, nederst skolens hovedadkomst fra Parkveien.

Øverst gymnastikkbygningen med trær og vegetasjon. Nederst eldre mur og fjell mot Parkveien.

Adkomst fra Observatoriegaten.

Hovedbygningens interiør

Vestibylen

Vestibylen mellom hovedinngangsdørene og aulaen har opprinnelig gulv, søyler, veggkledning, dører og vinduer. Gulvet er i terrasso, der det er nedlagt hvite marmorterninger i jevn ruteavstand. Søylene er kledd med norsk marmor. Både veggene her, og de nedre veggpartiene i aulaen er kledd med stukkmarmor i en lys, grålig tone. Alt treverk er i teak. På venstre hånd når man kommer inn i bygningen ligger en resepsjonsdisk, i dag holder vaktmesteren til innenfor.

Aulaen

Foto: Riksantikvaren

Byggingen av en egen aula var en prioritet helt fra skolebygningen ble planlagt. Rommet fungerer som hovedkommunikasjonsåre og samlingsplass for skolen, og er gitt ekstra oppmerksomhet med lysinnslipp, dekorasjoner og materialbruk.

Veggene på grunnplan er utført i grå stukkmarmor, med søyler kledd i sort marmor. Gulvet er terrasso, utført vått i vått i frihåndsteknikk med et kraftig grafisk mønster. På fondveggen er det plassert et avlukke for et innebygget orgel, og en sokkel for en aldri utført skulpturgruppe, begge disse er utført i hvit marmor og forbundet med et bånd av sort marmor. Orgelavlukket har detaljer i treverk og en dedisering utført med bronsebokstaver innlagt i marmoren. Veggen mot vestibylen har tre byster på konsoller bygget inn i veggen, både konsoller og byster i hvit marmor. Foran disse er en nyere rullestolrampe i oppsluttende stil, kledd i sort kalkstein og med håndløpere i stål. Veggen mot frokostsalen har to byster stående på sokler, både byster og sokler i hvit marmor. På undersidene av galleriene henger originale lamper i stål. Langs aulaens vegger går galleriene, med smekre rekkverk utført i aluminium med bjerkelist. Et substitutt, *«idet den innkjøpte teak som var lagret, ble stjålet under okkupasjonen»*.

Trappen mot frokostsalen i sydøst og hovedtrappen i nordvest er begge utført i terrasso. Hovedtrappen har søyler av sort marmor og blomsterkasser av terrasso. Bakveggen mot nordvest er utført i pusset armert betong med ugjennomsiktig bølgeglass. Hovedtrappen har to skulpturer. «Liggende kvinne» av den danske skulptøren Adam Fischer i første etasje, og Iris av ukjent kunstner i andre etasje.

Ikke mange Osloskoler har sin egen aula. Med unntak av Grønland skole var det ingen folkeskoler og bare enkelte videregående skoler i Oslo som ble bygget med aula. Ofte ble aula/forsamlingsrom kombinert med gymsal. "Uverdig", mente Byggekunst.

Større løst inventar som inngår i fredningen:

- Skulpturen «Liggende kvinne»
- Skulpturen «Iris»

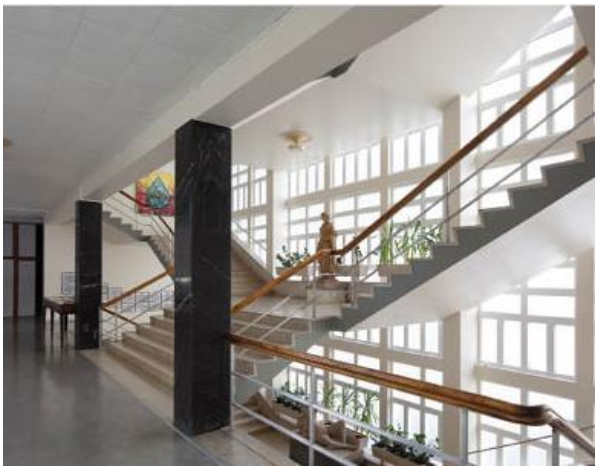

Den store trappen i aulaen, med fondvinduet.

Parti fra den store trappen i aulaen

Byster i aulaen, blant annet av skolens grunnleggere. Noen av disse har vært med fra den eldste skolebygningen i Munchs gate.

Skultpurene "Iris" (ukjent kunstner) og "Liggende kvinne" av den danske billedhuggeren Adam Fischer. Iris sto opprinnelige ute på fasaden i skolebygningen i Munchs gate og senere ute i skolegården her i Parkveien 65, før hun endelig på flyttet innendørs på 1970-tallet.

Orgelet

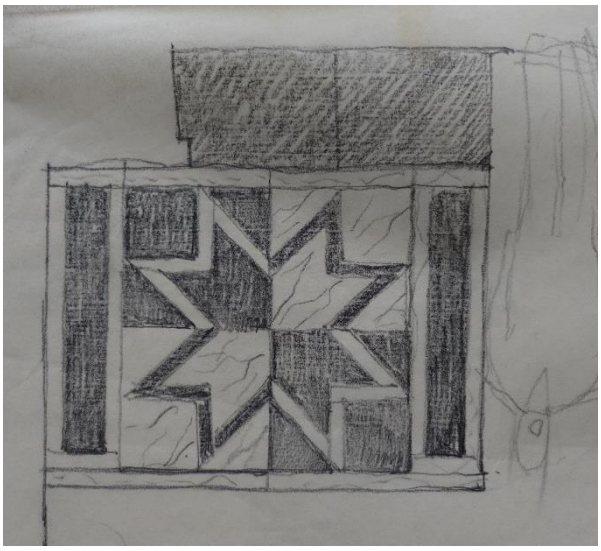

Orgelet i aulaen er en gave fra en tidligere elev. Etter at William Duborgh i 1917 hadde grunnlagt Handelsgymnasiets byggefond, for å etter hvert kunne skaffe en større en større skolebygning, strømmet pengene inn fra gamle elever, fra ulike deler av verden. Einar Storm Trosdal, bosatt i Savannah, Georgia, skjenket fondet 10 000 kr. Disse ble gitt under betingelsen av at de skulle brukes til nytt orgel i den nye skolebygningen. Gaven ble gitt fordi Trosdal ønsket å hedre sin far, som hadde vært ved skolen i 33 år. Senere kom flere bidratt, bl.a. fra Trosdals enke.

Øverst orgelet i dag, med minnetekst. Tegningen er laget av Blakstad og Munthe-Kaas og viser en alternativ dekor på orgelets front.

Byggingen av orgelet startet i 1947. Det var et krevende arbeid, som ble utført av orgelbygger Hilmar Jørgensen. Han skapte en kombinasjon av profanorgel og kirkeorgel, og orgelet er det første aula-orgel som ble bygget for en norsk skole. Det er på 25 stemmer og har i tillegg 4 unitstemmer. Spillebordet står i 1.etasje, med elektrisk forbindelse til selve orgelverket i 4.etasje. Ca. 800 ledninger går altså fra 1.etasje, ned i kjelleren og deretter opp til øverste galleri, hvorfra orgelet sender sine toner utover. Spillepultens fronter er utført i marmorintarsia. Orgelet ble høytidelig innviet 16.mars 1948, med en konsert med kantor Arild Sandvold.

Sigurd Winges utsmykning

Foto: Riksantikvaren

Sigurd Winges nyskapende frise i Oslo handelsgymnasium er nærmere beskrevet i kunsthistoriker Gunnar Sørensens bok Fargelegg byen som gjengis her med tillatelse fra forfatteren:

Rolf Nesch' materialarbeider danner mye av forutsetningen for Sigurd Winges utsmykninger, og noen fikk han allerede realisert mot slutten av 30-årene – riktignok mest som temporære prosjekter. Det første var et omkring tre meter høyt emblem til "Vi kan"-utstillingen i Oslo i 1938. Året etter fulgte den omkring 36 kvadratmeter store og utvendig plasserte båtfrisen, i tillegg til et innvendig plassert relieff, til den norske paviljongen på Verdensutstillingen i New York. Dermed fikk Winge på sett og vis realisert deler av sitt forslag til rådhusutsmykning. Det var den første norske utsmykningen av noe omfang som kan sees som en reaksjon mot freskobrødrenes arbeider.

Rett før krigen fullførte Winge dessuten en permanent utsmykning i undermalt glass til en søyle i Ringen kino, der han fremstilte "Komedien og Tragedien". Det var livlig og dekorativt, men umiddelbart kunne det være vanskelig å få øye på figurene.

Snart etter krigen utførte han også en gjennomlyst glassmosaikk på 1 x 4 meter til baren i Hotell Continental.

Likevel var det først i etterkrigstiden som han for alvor slo igjennom som utsmykker, med en frise i aulaen til Oslo handelsgymnasium. Denne ble gitt som gave fra Storebrand, etter at Winge i 1948 vant konkurransen om prosjektet med utkastet
"Mosaikk", opprinnelig fra 1946.

Selve utsmykningen ble først avsluttet i 1956 og består av en rekke elementer som hovedsakelig er utført i terrakotta og med innslag av plastfarge i en begrenset fargeskala. Arbeidet befinner seg høyt oppe på den 4,5 meter høye og 15,5 meter lange veggen, der frisens elementer er satt direkte mot veggen og dens bemaling. Det skapes altså ikke noe tradisjonelt billedrom, og sammenliknet med Nesch' "Sildefiske" er virkningen asketisk, når det gjelder både materialbruk og formspråk.

Først hadde Winge tenkt seg at tre atskilte figurgrupper skulle forbindes visuelt av en smal båtfrise som ville befinne seg høyt oppe på veggen, nærmest som en bord. Men etter å ha tegnet det opp i rommet, valgte han å knytte de frittstående gruppene sammen, slik at båtfrisens funksjon ble overflødig. Selve fremstillingen fyller bare en beskjeden del av veggflaten, men virker stor gjennom sin sikre dimensjonering og fordi terrakottaen kommuniserer med innerveggens farge og ytterveggenes teglstein.

Om en av freskobrødrene hadde stått for utsmykningen av et handelsgymnasium, ville han vel tatt utgangspunkt i mer eller mindre dagsaktuelle scener fra norsk handels- og næringsliv. Winge begrenset seg til tidløse og symbolske figurgrupper som gis en enkel og nesten klassisk utforming. Omkring sentralgruppens personer og gjenstander, som refererer til jordens overflod, sees kvinnen og mannen som bøyer seg over barnet, mens en uhyggelig figur med hestehode er slått til jorden. En gammel mann med en krukke og en byste er kulturarvens forvalter og dermed "handelsvirksomhetens kulturskapende moment".

Under arbeidets gang hugget Winge flere ganger vekk figurer som han ikke var fornøyd med, for deretter å bygge det opp på nytt. Slik trakk det ut, og til sist ble han nærmest presset av omgivelsene til å fullføre. Etter sigende skal han da ha parert med å svare at om noen år ville ingen spørre om hvor lang tid arbeidet hadde tatt, bare om resultatet var blitt bra.

Foto: Riksantikvaren

Frokostrommet og kantinen

Frokostsalen og kantinen i etasjen under er åpne, luftige rom med en rekke originale detaljer. Særpreget finnes tydelig i bruken av lakkert kryssfinerpanel, waagen-plater, innrinnelige teakdører med messinghåndtak, serveringsluke, terrassotrapper med marmorert base under rekkverk i stål og bjerk, samt søyler innkledd i kyssfinerpanel og opprinnelige klokke.

Trapperom øst

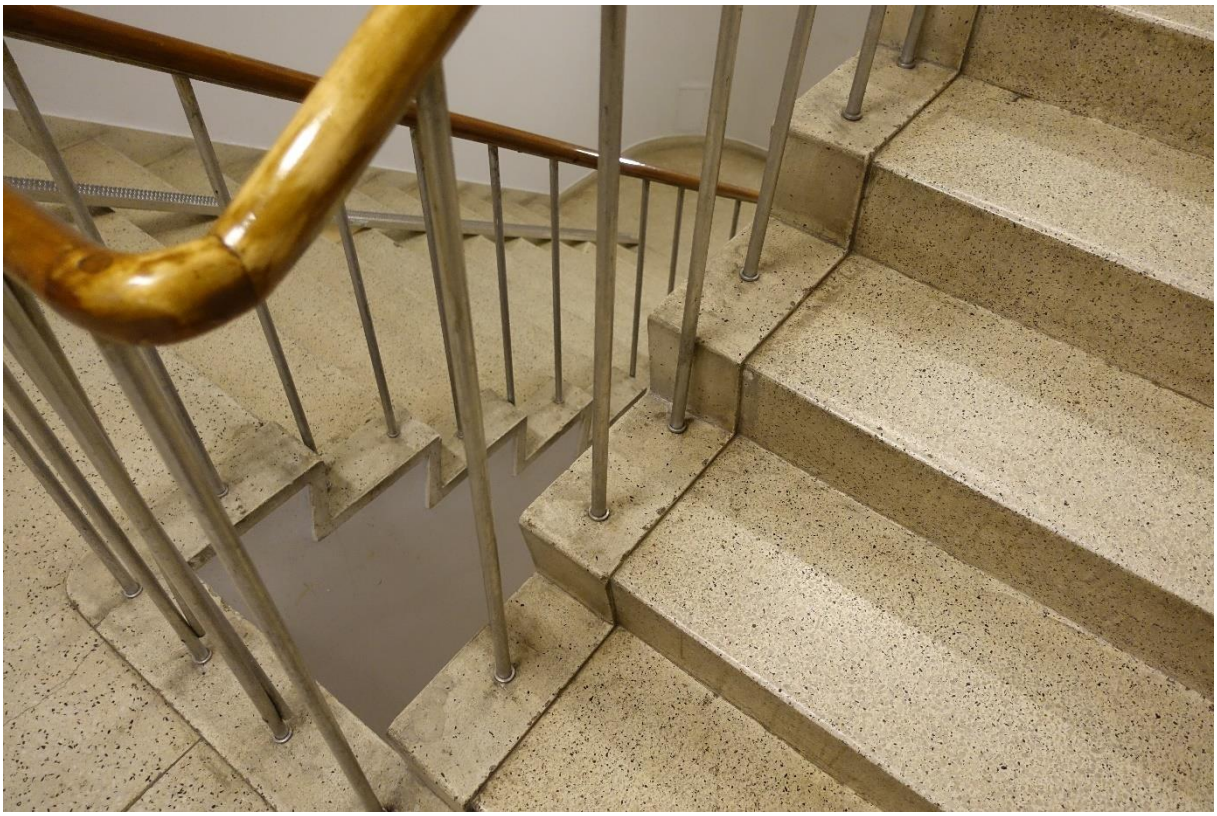

Trapperommene har dører i teak og messing, håndløpere i stål og bjerk, trappetrinn i samme hvite terrasso som hovedtrappen, og vinduer i glassbyggestein. Vegger og tak er dekket i hvitmalt puss. Belysningen er ikke opprinnelig

Trapperom nordvest

Trapperommene har dører i teak og messing, håndløpere i stål og bjerk, trappetrinn i samme hvite terrasso som hovedtrappen, og vinduer i glassbyggerstein. Vegger og tak er dekket i hvitmalt puss. Belysningen er ikke opprinnelig.

Klasserom

Klasserommene var planlagt og tegnet ut i detalj. Mange klasserom har fremdeles opprinnelig utforming av endeveggen, med såkalte «Waagen-plater» i oregon-pine og innebygde tavler, høyttalere og varmeovner. Vinduene er kopier med noe grov detaljering, men vinduskarmene i skifer er beholdt også etter utskiftningen.

Auditoriet

Foto: Riksantikvaren

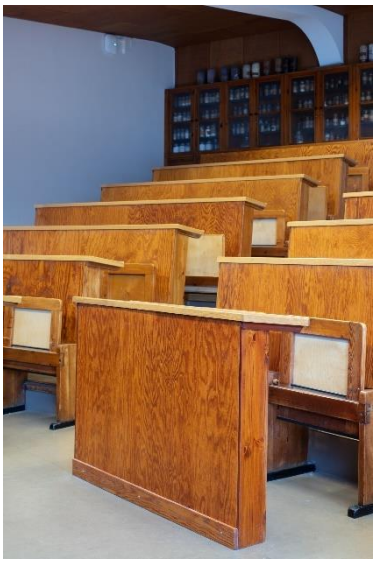

Auditoriet i 4. etasje har en rekke originale detaljer. Bakveggen har plassbygde glasskap i massivt treverk, mot en vegg av Waagenplater oppbygget av gjennomhullet kryssfiner i «oregon-pine» (douglasgran) over kreppapir og elastiske mineralullplater. Taket har pussede betongbjelker med en organisk art deco-profil, mellom bjelkene er det innerste av taket dekket av akustiske trefiberplater. Dør til korridor er ny i sympatiserende stil, de to andre dørene er originale. En dør er dekket i kunstlær med nagler og har håndtak i forniklet messing, en i finér har håndtak i massiv ubehandlet messing. Vinduskarmer i skifer fra byggeåret. Kateter og sittemøbler har konstruksjon i massivt tre og fronter i kryssfinér, som er vedlikeholdt iht opprinnelig utforming. Originale tavler i sandblåst glass. Bevart ikke-funksjonell lysvarsler for skoleklokke, i glass og forniklet messing, over dør.

Foto: Riksantikvaren

Gymsalen

Gymsalen har gulv og tak i tre, malte betongvegger og søyler og vinduer i glassbyggerstein. Belysningen er av nyere dato. Trappen er i terrasso og leder opp til det som tidligere var et galleri, men nå er lukket igjen. Her står en opprinnelig benk. Inngangsparti fra skolegården er kledd innvendig med særegen gul terrasso. Foto på side 79.

<u>Større løst inventar som inngår i fredningen:</u>

- Benk i det tidligere galleriet (Foto s.79)

Rektors kontor

Rektors kontor er delvis fullført etter arkitektenes opprinnelig planer, og delvis under okkupasjonen etter tyskernes preferanser. Veggene er pusset i en særpreget teknikk med varierte vertikale striper, dette reflekterer bruken av lakkert eiketre med tydelig struktur på vinduskarmer, lister og to opprinnelige dører.

Større løst inventar som inngår i fredningen:

- Høyrygget stol
- Rektors skrivebord
- Skjenk
- Salongbord
- To stoler tilhørende salongbordet
- Radiokabinett

Taket er et kassettak i eik fra okkupasjonstiden, mer tradisjonelt enn Blakstad og Munthe-Kaas planla. Taklampene er opprinnelige. Møblene er tegnet spesifikt til rommet etter krigen, av Blakstad og Munthe-Kaas.

Lærerværelset

Lærerværelset har bevarte innebygde detaljer. En vegg har Waagen-plater med overflate og listverk i oregon pine. To av søylene er innkledd i samme treverk. Vinduskarmene er i opprinnelig blankpolert skifer. I tillegg finnes en gammel telefon med tilkobling til hele skolen.

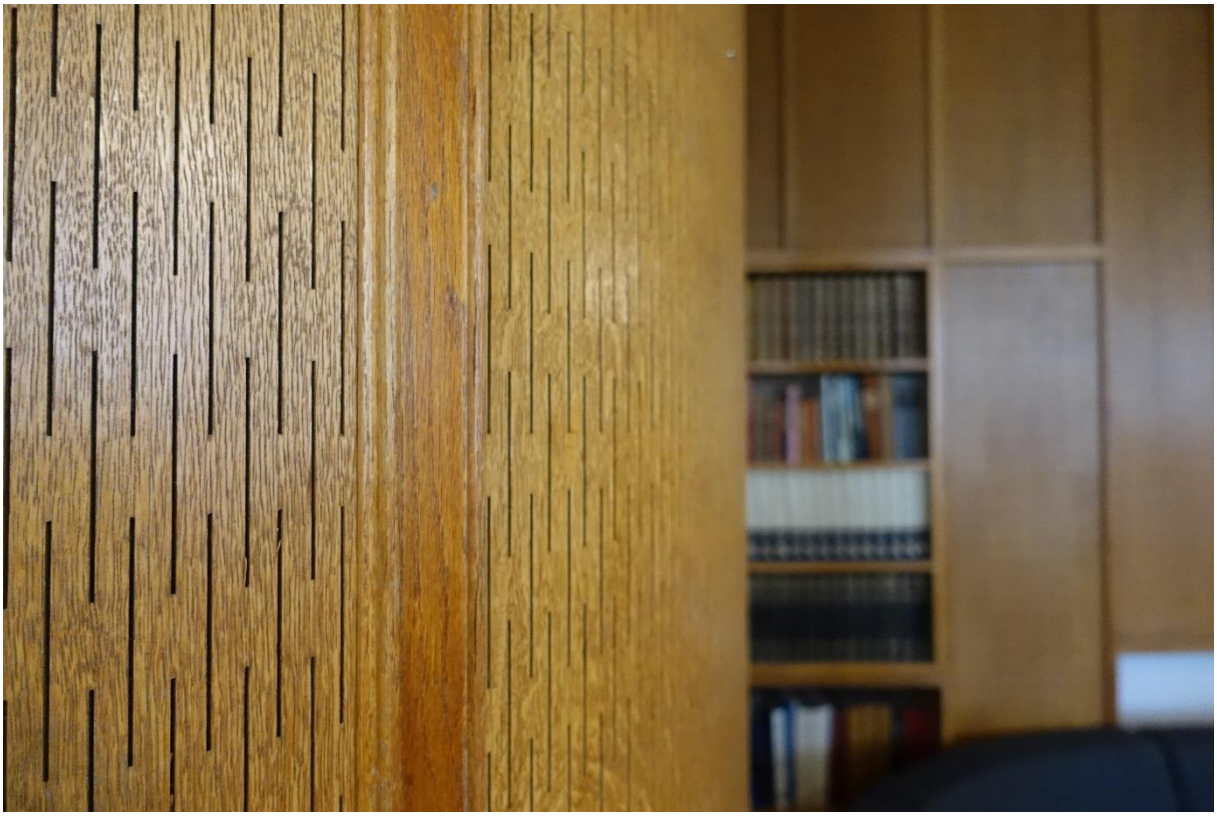

AV

Hyggerommet

Hyggerommet ble innredet av den tyske okkupasjonsmakten. Det har et historiserende tak, med lamper i passende stil. Gulvet er av linoleum.

Bunkerens interiør

Bunkeren: Askeladden ID: 168347-3

Bunkeren har i de siste par årene vært forberedt for et nytt formidlingskonsept. Som en følge av dette har det også pågått en større kommunal prosess knyttet til krav om bruksendring. Bunkeren er søkt bevart mest mulig intakt slik den var da den gikk ut av forsvarets eie. Eksempelvis er det meste av gammelt elektrisk anlegg bevart fra flere perioder. Varmeovnene er av nyere dato. Tilrettelegging for bruksendring til formidlingsformål har stort sett skjedd som tillegg til det eksisterende i form av oppheng til informasjonstavler og prosjektorer, supplerende lysarmatur o.l. Tilpasning til universell tilgjengelighet er gjort så langt det har vært mulig, eksempelvis ved å fremheve dørterskler med kontrasterende maling og gjennom bruk av lys. Generelt har det ikke vært mulig å tilrettelegge bunkeren for alle. Her vises det til PBEs bruksendringstillatelse som forutsetter en supplerende digital formidling av anlegget. Lysarmaturen er supplert med nytt armatur i samme stil som de opprinnelige. For nærmere detaljer om tilpasninger gjort som følge av bruksendringen vises det til Byantikvarens saksbehandlingsarkiv.

Til høyre originalt skipsarmatur, som var vanlig å bruke i flertallet av tyske bunkere. Til venstre supplerende nytt skipsarmatur av tilsvarende type som opprinnelig.

Gjennomgående er alle gulv og vegger og tak i bunkeren utført i armert betong som er malt. Alle takene nede i bunkeren er dessuten utstyrt med metallplater i taket mellom H- eller T-bjelker i stål. Dette er standard utrustning i tyske bunkere fra krigen. I noen av rommene er veggene kledt med perforerte lydisolerende plater, typisk for de teletekniske funksjoner i en bunker. Det største rommet ble etter krigen utstyrt med påhengte plater med motiver knyttet til HV som brukte bunkeren i etterkrigstiden. Sanitetsdelen av bunkeren i skolens kjeller er kledt med hvite fliser. Bunkeren har alle opprinnelige ståldører av tysk fabrikat bevart, i tillegg til luftrenseanlegget som var standard i alle tyske bunkere. De øvrige dørene er delvis demotentert, og de gjenværende har en blandet opphavshistorie.

Beskrivelse plan 1 - rom 1, 2, 3, 4 og 5

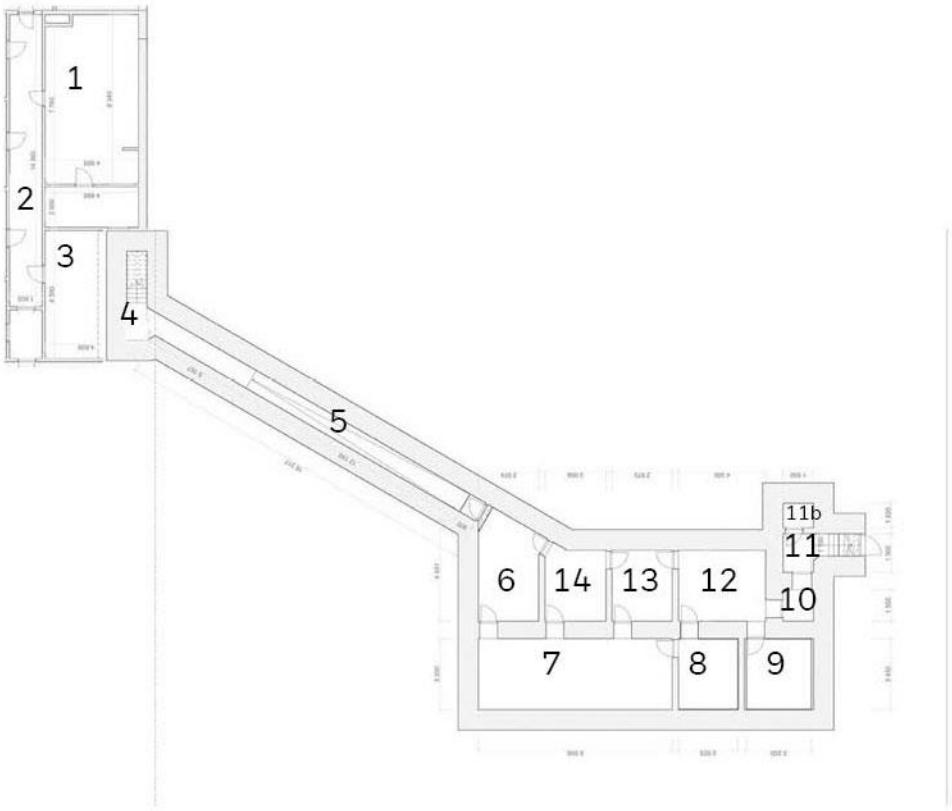

Denne delen av bunkeranlegget ligger i skolens kjeller i den lange fløybygningen med adkomst fra heis ved aulaen. Korridoren (rom 2) er midtstilt med funksjonene plassert på begge sider av korridoren. Her var det tilfluktsrom, førstehjelpstasjon, garderober og latriner. De originale ståldørene med påskriften Luftschutzraum (tilfluktsrom mot flyangrep) er nyoppussede og har fått en oppfriskning av påskriften med tilnærmede typer som de opprinnelige. Den originale bemaling var gjort med sjablong i en enda strammere font enn denne. På venstre side lå førstehjelpsstasjonen og inngangen til plan 2 med påskriften Eingang zum Luftschutzraum Befehlsstand (Inngang til kommandosentralen), på den andre etasjenummererte Luftschutzraum 1., 2. og 3. Tredje etasjes tilfluktsrom skal visstnok ha huset de kvinnelige ansatte i hovedkvarteret. I etterkrigstiden satte Heimevernet opp gitterporter i korridoren og de gjorde også noen tilpasninger.

Korridoren med Luftschutzraumene (tilfluktsrommene) til høyre og sanitetsstasjonen og inn til venstre. Døren nederst til venstre går inn til rom nr. 3 med nedgang til bunkerens plan 2. Døren innerst i korridoren er av ny dato og markerer grensen for det fredete området. Bak døren lå opprinnelig sanitæranleggene som hørte til bunkeren, men det er ingenting igjen av det opprinnelige i dag. Korridoren er i betong med malte flater og jerndørene av tysk fabrikat.

Rom 1 - Sanitetsstasjonen

Malte betongvegger er kledt med hvite fliser, typisk for tyske sanitæranlegg. Skapene i bakkant ser ut til å ha rommet teleteknisk infrastruktur. Dateringen er noe usikker. Tredørene ser ut til å være opprinnelige. I forbindelse med tilrettelegging for nytt formidlingskonsept ga Byantikvaren tillatelse til å fjerne en vegg her for å få plass til formidling av en skoleklasse. Den opprinnelige veggen er markert i vegglivet og i gulvet. Det nye formidlingskonseptet legger opp til å starte undervisningen i dette rommet. Telefonen er rolig fra etterkrigstiden.

Til venstre: Anvisningsskilt i retning bunkeren i kjelleren

Fra utstillingen, med luftfilteret som bakgrunn.

Rom 3 - Rom med trapp

Ved siden av ligger rommet med nedgang til Plan 2. Herfra er det også inngang fra korridoren og en ståldør merket med Eingang zum Luftschutzraum Befehlsstand. Oppmalingen av teksten er sjablongmalt og ny. Dne er utført i oppsluttende stil i forhold til originalen som hadde en enda strammere sjablongmalt font. Vi er nå kommet inn i selve kommandosentralen som er bygget til kommunikasjonsformål og ikke for personelinnkvartering. Dekningsrommene for personellet i bygningen er som vi har sett plassert i rommene utenfor.

Her ligger nedgangen til Plan 2 – en bratt trapp med spilerekkverk i tre. Over trappen ses den originale tavlen som angir hvilke enheter som holdt til i bygningen. Rommet har også et luftfilter som var obligatorisk i alle tyske bunkere. Dette kan både kjøres elektrisk og drives manuelt med sveiv. Hensikten var å hindre inntak av giftgass i bunkeren ved angrep. Ventilasjonssystemet sørget også for å holde et svakt overtrykk inne i bunkeren i forhold til luften utenfor. Dette og gasstette metalldører hindret giftig gass i å sive inn gjennom sprekker i betongen. Alle innganger hadde et slikt filter og det finner vi også ved utgangen mot Parkveien på plan 2.

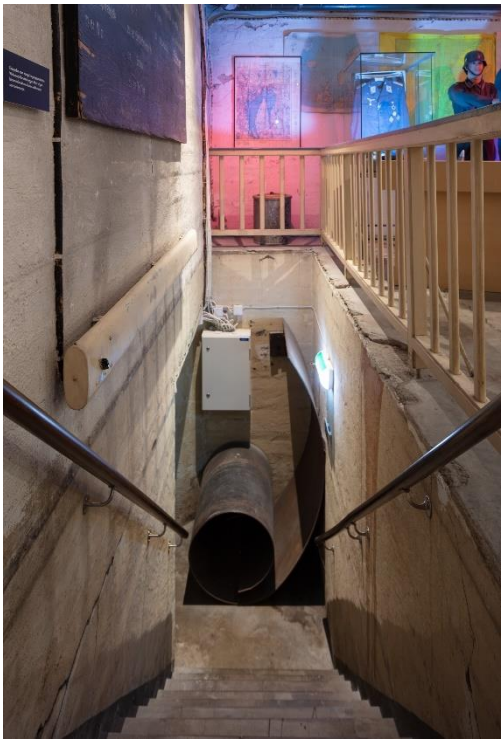
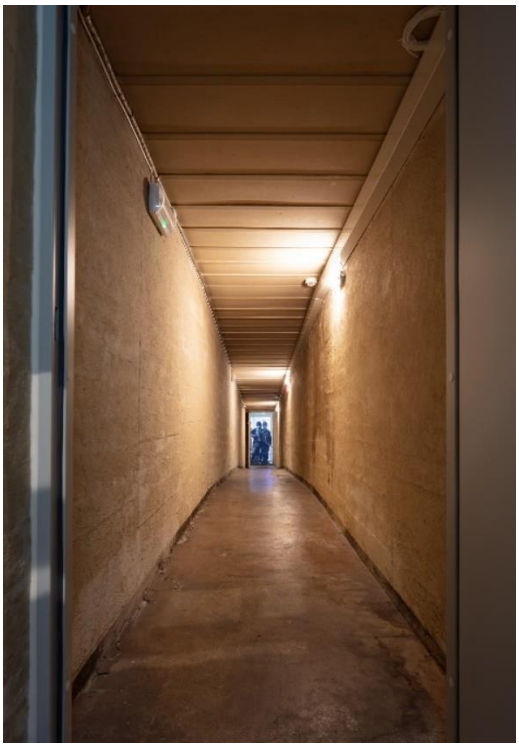

Trapp ned til plan 2 og korridoren - Rom 4 og 5

Trappen er utført i armert betong og plassert 90 grader på korridoren ned til bunkeren. Ved bunnen av trappen ligger en karakteristisk jernkonstruksjon. Dette er en kulefanger, det vil si en rundbøyet tykk stålplate, som ble brukt i forbindelse med skyteøvelser som HV holdt i korridoren i etterkrigstiden.

Korridoren er bygget i armert betong av tilsvarende dimensjoner som anlegget ellers og med beregnet passasje for maks to personer i bredden. Gulv og vegger er i pusset og malt betong. Taket er dessuten forsterket på innsiden med H- (eller T-bjelker) med mellomliggende stålplater. Dette var standard bunkerutrustning hos tyskerne. Dagens tekniske føringer ligger samlet i kanal oppunder taket.

Plan 2 - underjordisk plan - rom 6-14

Selve kommandobunkeren hadde ikke fasiliteter for overnatting og heller ikke sanitæranlegg. Dette lå på plan 1. Den har en kraftig midtstilt vegg (0,9 m) og er underdelt i seks mindre og ett stort rom med relativt sett tynne skillevegger. Med ett unntak er det døråpninger mellom alle rommene på hver side av midtveggen i tillegg til passasjer på tvers av midtveggen. Det er usikkert om det er gjort endringer i etterkrigstiden for HV-s bruk av anlegget. Men det er mulig at det store rommet kom til i denne perioden. Det har ikke lykkes å identifisere bunkeren som en spesiell type (ref. det tyske typebyggeriet), men en eldre og ikke realisert tegning antyder at det er gjort lokale tilpasninger av bunkeren.

Det finnes også en tysk tegning av anlegget og som kan ha vært en første skisse som ble justert til eksisterende situasjon. Det kan se ut til at den valgte løsningen gir en mer fleksibel romsituasjon og dermed en mer praktisk grunnplan.

Rom 6. Rommet har en standardutforming som beskrevet innledningsvis. Her er det satt inn en ny lampe i forbindelse med bruksendring og supplerende teknisk utstyr til utstillingen. Til venstre ses ståldøren og inngangen til korridoren som leder inn til skolebygningen og plan 1.

Rom 7 - Hovedrommet i bunkeren Her er Terbovens telefon utstilt. Denne hadde direktelinje til Berlin.

Dette rommet skiller seg fra de øvrige ved at det er festet løse myke veggplater på veggene ned til brystningshøyde. De er malt gule med blå detaljer og på kortveggen er det også malt et HV-monogram. Rommet ble trolig brukt til møteform for HV etter krigen under øvelser. Utsmykningen har trolig tjent to formål, lydisolering og også til forskjønning. Platene ses godt under dagens utstilling som er festet i taket slik at det skal være mulig å danne seg et inntrykk av HV-tiden i anlegget.

<u>Større løst inventar som inngår i fredningen:</u>

- Terbovens telefon

SAMARBEID
KALLER
Frontkjempere og antidemokrater

Humor som våpen
Vitser
Karikaturtegning
Revyene
IKLESTAD
SOKSTEVNE
29. JULI 1942

Rom 8 og 9 - De to sambandsrommene

Rommene er i stor grad kledd med akustiske plater av en type som både var i bruk under krigen og i etterkigstiden. Sambandsinstallasjonene er i dag borte, men det er mulig å se rester i vegglivet.
Det er satt inn en dør av ny dato fra sambandsrommet inn til slusen ved utgangen mot Parkveien.

Rom 10, 11, 11b

Mellom utgangen til Parkveien og de operative rommene i bunkeren er det en sluse, et vanlig trekk ved de store bunkerne. Metalldøren er gasstett med tykk gummipakning rundt kanten. trappen fører opp til utgangen i muren i Parkveien.

Det er uvisst hvilken funksjon rommet til venstre for utgangsdøren (11b) har hatt, men det er mulig at det har hatt en vaktfunksjon. I krigens dager sto det tyske vakter utenfor inngangen. Vakthuset til hele hovedkvarteret for øvrig på toppen av bunkeren mot Parkveien som beskrevet annet sted i vedlegget.

Rom 12

Her henger et luftfilter med hendel som gjør at anlegget også kan kjøres manuelt. Dette er originalt.

Rom 13 og 14

Disse rommene brukes i dag til å vise bunkerutstillingens avslutning. Møblene her inne har ingen tilknytning til bunkeren opprinnelig.

Øverst: Utgangsarealet mot Parkveien. Utgangsdøren og lykten er opprinnelig.

Nederst: Bunkerens ventilasjonstårn i skolegården.

Kilder:

Festskrift til 25-årsjubileet ved Oslo Handelsgymnasium Oslo 1925

Syversen, Haakon, Tryti, Ivar, Aarhaug, Jørgen: *Oslo Handelsgymnasium 1875-1975* Aschehoug 1975

Hestmann, Ragnar, Riise, Jan, Saxegaard, Kristian K., Skarlund, Øyvind, Strand, Tor, Øvereng, Johannes: *Tradisjon og fornyelse Oslo Handelsgymnasium 125 år*

Oslo Handelsgymnasium under krigen Oslo Handelsgymnasium

Byggekunst 1947

Oslo Byleksikon

Plan- og bygningsetatens arkiv

Norsk kunstnerleksikon

Norsk biografisk leksikon